

Cultuurnota Noordrand

Cultuurnota Noordrand

1. Voorgeschiedenis (voorafgaande werking)	4
2. De ontwikkeling van de huidige aanvraag	6
3. Omgevingsanalyse	8
3.1. Sociaal-demografische foto van de Noordrand van Brussel	9
Demografische kenmerken	9
Demografische ontwikkelingen	13
Welvaart in de Noordrand	17
Vrijtijdsbeleving in de Noordrand	19
Samenvatting en conclusies	21
3.2. Veldtekening bovenlokaal cultuurveld IGS Noordrand	23
Aanzet tot een database met lokale actoren met bovenlokale uitstraling & werking	23
Een overzicht van de bovenlokale actoren volgens type en domein	24
Culturele actoren	25
Beleidsdomein-overschrijdende actoren	26
Een analyse van de verschillende functies	26
Experimenteren en innoveren	29
Creëren en produceren	30
Spreiden en presenteren	30
Leren en participeren	31
Vaststellingen bij de opmaak van de veldtekening	32
3.3. Vijf regiospecifieke uitdagingen voor de Noordrand	32
Strategische uitdaging 1: Inzetten op de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren	34
Strategische uitdaging 2: Drempels voor cultuurparticipatie wegnemen	35
Strategische uitdaging 3: Inspelen op het sterk internationale en superdiverse karakter van de regio	36
Strategische uitdaging 4: Een kwalitatief en gevarieerde cultuurpraktijk voor iedereen	37

Strategische uitdaging 5: inzetten op de verbindende kracht van erfgoed	38
3.4. Beschrijving specifieke troeven van de regio	38
3.5. Beschrijving specifieke noden van de regio	40
4. Visie, positionering, missie en regierol	41
4.1. Visie op bovenlokale cultuurwerking in de Noordrand	41
4.2. Positionering Noordrand en samenwerking met actoren	43
Culturele actoren	43
Beleidsdomein-overschrijdende actoren	44
4.3. De missie van IGS Noordrand	46
4.4. De regierol in de praktijk	46
5. Doelstellingen en acties	47
5.1. Strategische matrix van uitdagingen en kerndoelstellingen	47
5.2. Vijf strategische doelstellingen	49
Strategische kerndoelstelling 1 – Netwerk van netwerken	50
Strategische kerndoelstelling 2 – Matchmaker	51
Strategische kerndoelstelling 3 – Mini-steunpunt	52
Strategische kerndoelstelling 4 – Strategische uitdagingen voor de regio	53
Strategische kerndoelstelling 5 – Organisatorische context	53
5.3. Alle doelstellingen en acties op een rij	54
SD1 – Noordrand ondersteunt en versterkt bestaande en nieuwe culturele netwerken, met focus op innovatie en transversale samenwerking bij het aanpakken van gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen	54
SD2 – Noordrand faciliteert, bemiddelt, stimuleert en inspireert bovenlokale ontmoeting en samenwerking, zowel binnen de cultuursector als met andere sectoren	55
SD3 – Noordrand verkent, faciliteert en ondersteunt vernieuwende culturele praktijken met een (potentieel) bovenlokaal karakter en helpt bij de verduurzaming en verspreiding ervan	55
SD4 – Noordrand stimuleert en ondersteunt het bovenlokale cultuurveld om in te spelen op prioritaire uitdagingen voor de regio	55
SD5 – Noordrand ontwikkelt zich als netwerkorganisatie (netwerk van netwerken) en performante katalysator voor het bovenlokale cultuurwerk in de regio	56
5.4. Actieplan 2020	56
6. De bovenlokale cultuurnota van de Noordrand samengevat	60

1. Voorgeschiedenis (voorafgaande werking)

De roots van cultureel overleg en culturele samenwerking in de Noordrand gaan terug tot 1997 toen het Regionaal Cultureel Overleg Noordrand werd opgericht tussen cultuurraden, cultuurdiensten en cultuurcentra (toen 8 gemeenten) met het oog op afstemming, overleg, kennisdeling en samenwerking. Dit samenwerkingsverband kende een beloftevolle start, maar vervolgens ups & downs. Het werd in 2011 ingeruild voor structureel overleg tussen de cultuurbeleidscoördinatoren (toen 16 gemeenten), waarvan de start gepaard ging met bevragingen en overlegmomenten en het bepalen van een reeks thema's. Dit alles resulteerde in meerdere trajecten en projecten, maar doofde geleidelijk aan terug uit door overdrukke lokale agenda's en het niet beschikken over een dedicated regionale medewerker.

In 2015 vond dit coördinatorenoverleg een nieuwe adem in **Nora+** via aansluiting bij Nora, het al langer bestaande samenwerkingsverband van cultuur- en gemeenschapscentra dat reeds vele jaren op personele en financiële ondersteuning van het provinciale Vlabr'accent kon rekenen. Dit ging op zijn beurt opnieuw gepaard met een visietraject m.i.v. een brede bevraging en het vooruitschuiven van een reeks prioritaire thema's. Gelijktijdig werd toen reeds een verdere verbreding van de regionale samenwerking ingezet m.i.v. het op zoek gaan naar meer structurele samenwerking en cross overs met andere sectoren. Dit enthousiasme kreeg evenwel een knauw met het vooruitzicht van het wegvallen van de provinciale ondersteuning vanaf 2018, maar het nieuwe decreet bovenlokale cultuurwerking van datzelfde jaar bood al vlug weer nieuwe perspectieven.

IGS cultuur Noordrand kadert in dit nieuwe decreet. Het is een in mei 2019 nieuw opgericht Intergemeentelijk Samenwerkingsverband, waarin 13 gemeenten uit de noordrand van Brussel de krachten bundelen: Asse, Grimbergen, Machelen, Meise, Merchtem, Kampenhout, Kapelle-op-den-Bos, Londerzeel, Opwijk, Steenokkerzeel, Vilvoorde, Wemmel en Zaventem.¹ Dit formele samenwerkingsverband bouwt verder op de jarenlange ervaring met intergemeentelijke culturele samenwerking in de noordrand tot nog toe. Het groepeert de drie bestaande culturele samenwerkingsverbanden: cultuur- en gemeenschapscentra (NoRa, dat opereerde als regiocluster binnen Vlabra'ccent), de cultuur- en vrijetijdscoördinatoren samen met de centra (NoRa+) en de openbare bibliotheken (onder de noemer Noordrand). Tot voor kort stond elk van deze drie samenwerkingsverbanden min of meer op zichzelf en was er slechts beperkte wisselwerking. Projectmatig was er wel al regelmatige samenwerking, ook met andere actoren en sectoren.

Zoals vermeld, kwamen deze samenwerkingsverbanden begin 2018 sterk onder druk te staan door het wegvallen van de provinciale financiële en personele ondersteuning. Dit geldt voor de drie samenwerkingsverbanden, maar nog extra voor de cultuur- en gemeenschapscentra in Vlaams-Brabant die daarmee ook hun provinciaal steunpunt Vlabra'ccent verloren zagen gaan.

¹ De gemeente Zemst, nochtans wel betrokken in het voortraject, koos er uiteindelijk voor om niet toe te treden tot het nieuwe culturele IGS omdat de gemeente van oordeel is dat ze eerder op de Mechelse regio dan wel op de Noordrand is georiënteerd.

Dergelijk steunpunt bestond niet in andere provincies. **NoRa**, het samenwerkingsverband van de cultuur- en gemeenschapscentra in de Noordrand, functioneerde tot eind 2018 als één van de regiowerkingen van Vlabra'ccent, dat in Vlaams-Brabant jarenlang de provinciale motor en gangmaker was voor samenwerking tussen cultuur- en gemeenschapscentra. Keerzijde van de medaille is dat daardoor de bestuurlijke betrokkenheid van de gemeenten (en vooral de lokale besturen) tot dan toe eerder beperkt was, terwijl dit in het nieuwe decreet bovenlokale cultuurwerking een kritische succesfactor is.

Binnen NoRa werken zeven gemeenschapscentra en vier cultuurcentra inmiddels al bijna 20 jaar samen om een breed en divers publiek te bereiken met een uitgebreid en aantrekkelijk aanbod. De samenwerking situeert zich op diverse vlakken: kennis- en ervaringsuitwisseling, afstemming op het vlak van cultuuraanbod (met extra aandacht voor kwetsbare genres zoals dans en klassieke muziek), gezamenlijke initiatieven om cultuurparticipatie te bevorderen (gezamenlijke communicatieacties, samenwerking met DKO en amateurkunsten,...) en extra aandacht voor voor specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld kinderen en jongeren).

Noorderrand, het samenwerkingsverband tussen de bibliotheken, kwam vanaf 2001 geleidelijk aan uit de startblokken. Eerste projectmatige experimenten (vnl. initiatieven in het kader van de Jeugdboekenweek) leidden tot de uitbouw van een kwalitatieve regionale werking met inbegrip van het experimenteren met nieuwe formats (ook digitaal), een gezamenlijke doelgroepwerking en het exploreren van transversale connecties (o.a. met jeugd en onderwijs). Het bibliotheeknetwerk ging via structurele samenwerking ook op zoek naar efficiëntiewinsten via bv. de uitbouw van een gezamenlijk streekgericht collectiebeleid.

Deze voorgeschiedenis leerde alle betrokken actoren dat samenwerken loont, vaak soms met vallen en opstaan, en wat daarvoor nodig is. De meerwaarde van deze samenwerking is van diverse aard: meerwaarde op o.a. het vlak van kennis- en ervaringsuitwisseling, van efficiëntie (processen, financieel, logistiek, medewerkers) en van effectiviteit (sterker samen, gedeelde doelstellingen en gezamenlijke projecten, gezamenlijke promotie, enz).

IGS Noordrand trekt nu voluit de kaart van het nieuwe decreet bovenlokale cultuurwerking omdat het inhoudelijk aansluit bij de ambities van de eigen regionale samenwerking: duurzame voorwaarden creëren om een geïntegreerde bovenlokale cultuurwerking te ontwikkelen, in stand te houden en te verspreiden. IGS Noordrand wil de bestaande expertise borgen, vrijwaren wat de voorbije jaren als dynamiek en werking werd aangezet, dit verder verbreden en met tal van partners strategischer richten op de actuele uitdagingen voor de Noordrand-regio. IGS Noordrand beseft evenwel dat dit alles zonder de juiste professionele ondersteuning en een minimum aan werkingsbudget weinig realistisch is. Mede op dat vlak wordt het nieuwe decreet als een bescheiden hefboom gezien.

2. De ontwikkeling van de huidige aanvraag

IGS Noordrand groepeert en verbindt drie bestaande culturele samenwerkingsverbanden binnen eenzelfde IGS (zie hoger), zet stappen om dit samenwerkingsverband geleidelijk aan cultuurbreed te verruimen met nog andere regionale culturele actoren zoals Archeduc (VormingPlus) en om dit in de werking verder en gericht te verbreden met ook cultuur-beleidsdomein-overschrijdende sectoren.

Dertien gemeenten/steden uit de regio Noordrand beslisten om deel te nemen aan het IGS Noordrand: Asse, Grimbergen, Kampenhout, Kapelle-op-den-Bos, Londerzeel, Machelen, Meise, Merchtem, Opwijk, Steenokkerzeel, Vilvoorde, Wemmel en Zaventem. Ook vzw de Rand is formeel betrokken partij omdat een gedeelte van de regio zich op hun werkingsgebied - de Vlaamse rand rond Brussel - bevindt. Alle gemeenten én vzw de Rand hebben zich formeel geëngageerd om samen werk te maken van een dynamisch cultureel netwerk met als focus het efficiënter en effectiever aanpakken van gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen in de regio.

De installatievergadering van de projectvereniging Noordrand vond plaats op 17 mei 2019. Conform de wettelijke bepalingen bestaat de Raad van Bestuur uit stemgerechtigde leden (1 lid per college) en leden met een raadgevende stem (1 raadslid/gemeente uit oppositie). Een 'adviesgroep' stuurt en begeleidt de inhoudelijke werking en is de link tussen het beleid en het culturele veld. De adviesgroep bestaat formeel uit één contactpersoon per gemeente (cultuurbeleids- of vrijetijdscoördinator, of andere betrokken ambtenaar) en 1 vertegenwoordiger per werkgroep, maar kan in de praktijk meer open functioneren. Werkgroepen richten zich op thema's of projecten en zijn van tijdelijke of langdurige aard. Deelnemers geven sturing en invulling aan accenten van de inhoudelijke werking uit de cultuurnota (missie, visie, doelstellingen en jaarlijks actieplan).

Voor het wordingsproces van dit nieuwe IGS Noordrand werd bewust de nodige tijd (januari 2018 t/m oktober 2019) uitgetrokken met het oog op een sterk draagvlak en actief engagement van de direct betrokken netwerken, de betrokken gemeentelijke diensten en de (nieuwe) beleidsverantwoordelijken, alsook op het verkennen van verbredende partnerships. Dit proces werd ondersteund door Vlabr'accent (t/m eind 2018) en begeleid door Toon Berckmoes (IDEA Consult). Hendrik Dehandschutter (ex-directeur CC Strombeek én ex-coördinator van het centranetwerk, nu met pensioen) was als vrijwillige transitiecoördinator van onschatbare waarde voor het welslagen van dit hele proces. Tijdens het hele traject kon op actieve medewerking worden gerekend van de bestaande culturele netwerken en meerdere key actoren uit elke betrokken gemeente. Van meet af aan zaten zij mee op het spoor van 'verbreding' en 'verbinding'.

Het IGS-traject all-in werd aangestuurd door een coördinerende werkgroep (overall coördinatie) en een inhoudelijke task force, beide met input van het brede cultuurveld in de regio. Via een reeks werksessies en netwerkbijeenkomsten werd de bredere cultuursector bevraagd omtrent hun noden en ambities in en voor de regio en actief betrokken bij het uittekenen van de gezamenlijke strategische opties (en invulling ervan) voor de toekomst.

Parallel werden de nodige bouwstenen voor de cultuurnota bij elkaar gebracht: een omgevingsanalyse, een aanzet tot mapping van het regionale cultuurlandschap en, op basis daarvan, een gedragen lijst (van longlist naar shortlist) van gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen voor de regio.

Dit hele transitietraject werd mee mogelijk gemaakt dankzij een Vlaamse culturele middelen via het transitierglement.

Grosso modo werden in dit traject volgende stappen gevolgd:

Coördinerende werkgroep van bibs, centra en coördinatoren (+/- maandelijks vanaf februari 2018 t/m eind juni 2019): coördineerde alle werkzaamheden met inbegrip van afstemming en planningen all-in. Afhankelijk van de agenda werden hierop nog andere actoren uitgenodigd.

Informele verkennende contacten met lokale besturen met het oog op draagvlak en aftoetsing van ambities op vlak van inhoud, structuur en gemeentelijke bijdrage: van mei t/m september 2018 met de toenmalige schepenen en/of burgemeesters / van december 2018 t/m mei 2019 met de nieuwe schepenen en/of burgemeesters, veelal in aanwezigheid van de cultuur- of vrijetijdscoördinator.

Twee sectorbrede netwerkbijeenkomsten:

- **Noordrand Zomert** (5 juli 2018, Kasteel Groenendaal): eerste netwerkbijeenkomst met focus op toelichting bij de decretale context en de IGS-ambities + werksessies i.v.m. de toekomstige strategische uitdagingen voor de regio.
- **Noordrand Ontluikt** (22 maart 2019, Plantentuin Meise): tweede netwerkbijeenkomst met focus op tussentijdse aftoetsing visie, strategie en uitdagingen, werksessies toekomstgerichte samenwerkingsprojecten + benchmarking met een al lang bestaande IGS-werking (zuidwest).

Zeven regionale taskforce-sessies over de cultuurnota in wording:

- 4 oktober 2018: focus op het te lopen proces + op veldtekening, structuur, missie en visie
- 25 oktober 2018: concretisering visie en strategie op hoofdlijnen
- 10 december 2018: regio-analyse (socio-demografisch en cultureel), scherpstelling strategische doelstellingen en longlist strategische uitdagingen
- 9 januari 2019: structuur/organisatie, scherpstelling missie, shortlist strategische uitdagingen
- 29 januari 2019: operationalisering strategische doelstellingen en uitdagingen
- 28 mei 2019: verdere concretisering doelstellingen en uitdagingen richting acties
- 11 juni 2019: actieplan-sessie rondom de strategische uitdagingen + match doelstellingen.

Specifieke werkgroepen: socio-demografische omgevingsanalyse en culturele veldtekening.

Informele bijeenkomst nieuwe schepenen: kennismaking en oriënterend overleg (februari 2019).

Colleges en gemeenteraden: formele beslissing deelname aan IGS en aanduiden afgevaardigden (maart - mei 2019).

Oprichting IGS en installatie RvB: m.i.v. goedkeuring statuten, hoofdlijnen IGS-beleidsplan, samenstelling RvB en adviesgroep, en eigen financiële bijdrage (17 mei 2019). Inmiddels vonden reeds twee bijeenkomsten plaats van de adviesgroep en de Raad van Bestuur.

De ontwikkeling van voorliggende cultuurnota werd door alle betrokkenen ervaren als een eerste en belangrijke etappe om de bestaande netwerken met elkaar sterker te verbinden en verder te verbreden in een traject gericht op een gezamenlijke visieontwikkeling en een daarop gebaseerde werking. Al tijdens dit traject zelf werd de directe meerwaarde van samen-komen en samen-denken meteen duidelijk: de betrokkenen leerden elkaar (beter) kennen, wisselden ideeën en praktijken uit, inspireerden elkaar om verbredend en in samenwerking te denken, en zagen vaak al concrete samenwerkingsmogelijkheden op heel korte termijn.

3. Omgevingsanalyse

De omgevingsanalyse van de regio bestaat uit twee luiken, namelijk een sociaal-demografische foto van de Noordrand (3.1.) en een culturele veldtekening met bovenlokale focus (3.2). Op basis daarvan formuleren we vijf strategische ‘uitdagingen’ voor de Noordrand (3.3.) en vermelden we de belangrijkste troeven (3.4) en noden (3.5) voor de regio.

3.1. Sociaal-demografische foto van de Noordrand van Brussel

Mede op basis van een aantal bronnen (Provincies in Cijfers, Rijksregister,...) schetsen we vooreerst de sociaal-demografische tekening van de gemeenten in de noordrand rond Brussel, met oog voor zowel de diversiteit binnen de regio als gedeelde regiokenmerken. Uit die oefening komt het beeld naar voor van de noordrand als een relatief dichtbevolkt gebied, waarbinnen toch grote verschillen zijn op het vlak van bevolkingsaantallen, bevolkingsdichtheid en graad van verstedelijking.

Demografische kenmerken

De gemeenten in de noordrand rond Brussel kennen een grote verscheidenheid op meerdere vlakken. In wat volgt brengen we een aantal demografische kenmerken in kaart, waaronder inwonersaantallen, bevolkingsdichtheid, leeftijd en herkomst.

Tabel 1: Aantal inwoners volgens Rijksregister en bevolkingsdichtheid (per m²)

	Aantal inwoners volgens Rijksregister (2018)	Bevolkingsdichtheid (2018)
Asse	32.990	665
Grimbergen	37.396	969
Kampenhout	11.910	356
Kapelle-op-den-Bos	9.407	617
Londerzeel	18.633	513
Machelen	15.420	1.330
Meise	19.181	551
Merchtem	16.288	444
Opwijk	14.385	731
Steenokkerzeel	12.208	520
Vilvoorde	44.031	2.051
Wemmel	16.339	1.869
Zaventem	33.818	1.224
Vlaanderen (2017)	6.516.011	482

Bron: provincies.incijfers.be

Van de dertien gemeenten in het intergemeentelijk samenwerkingsverband Noordrand zijn de inwonersaantallen volgens het Rijksregister (2018) sterk verschillend (zie tabel 1). Kapelle-Op-Den-Bos had in 2018 9.407 ingeschreven inwoners. Dit aantal staat in sterk contrast met Vilvoorde dat 44.031 ingeschreven inwoners telt.

Als we deze twee uitersten buiten beschouwing laten, zijn er nog steeds grote verschillen in inwonersaantal. Asse, Zaventem en Grimbergen hebben beduidend meer inwoners dan de kleinere gemeenten Kampenhout, Steenokkerzeel en Opwijk. Deze drie eerste gemeenten hebben inwonersaantallen tussen 32.000 tot 38.000, beduidend hoger dus dan de drie kleinere gemeenten die minder dan 15.000 inwoners tellen. Machelen, Merchtem Wemmel, Londerzeel en Meise vallen in de categorie van 15.000 tot 20.000 inwoners.

Ook op het vlak van de bevolkingsdichtheid verschillen de 13 gemeenten sterk (zie tabel 1). Kampenhout is de gemeente met het laagste aantal inwoners per vierkante kilometer, gevolgd door Merchtem, Londerzeel, Steenokkerzeel, Meise en Kapelle-op-den-Bos en Asse. Deze gemeenten liggen verder van Brussel en hebben een eerder landelijk karakter. Zaventem, Machelen en Wemmel kennen een grotere bevolkingsdichtheid, Vilvoorde kent de grootste bevolkingsdichtheid met meer dan 2.000 inwoners per vierkante kilometer. Deze gemeenten hebben een meer verstedelijkt karakter en liggen naast Brussel. In alle gemeenten die aan Brussel grenzen, ligt de bevolkingsdichtheid boven het gemiddelde van 541 inwoners per vierkante meter in de provincie Vlaams-Brabant.

Tabel 2: Aantal en indeling huishoudens per gemeente

	Aantal huishoudens	Alleenwonend	Meerpersoons-huishoudens met minstens 1 minderjarig kind	Meerpersoons huishoudens zonder kinderen
Asse	13.236	28,80%	29,70%	27,50%
Grimbergen	15.539	31,10%	28,50%	27,20%
Kampenhout	4.762	25,30%	28,40%	31,10%
Kapelle-o/d-Bos	4.014	29,50%	25,10%	31,00%
Londerzeel	7.683	27,70%	26,10%	31,50%
Machelen	5.618	26,90%	35,30%	23,50%
Meise	7.732	26,10%	26,70%	31,00%
Merchtem	6.915	30,70%	25,60%	29,20%
Opwijk	5.882	27,90%	28,70%	30,20%
Steenokkerzeel	4.748	24,30%	29,80%	30,60%
Vilvoorde	16.770	29,30%	33,80%	23,20%
Wemmel	6.592	30,20%	29,50%	25,40%
Zaventem	13.804	32,20%	30,30%	24,40%
Vlaanderen	2.748.019	31,40%	24,80%	30,70%

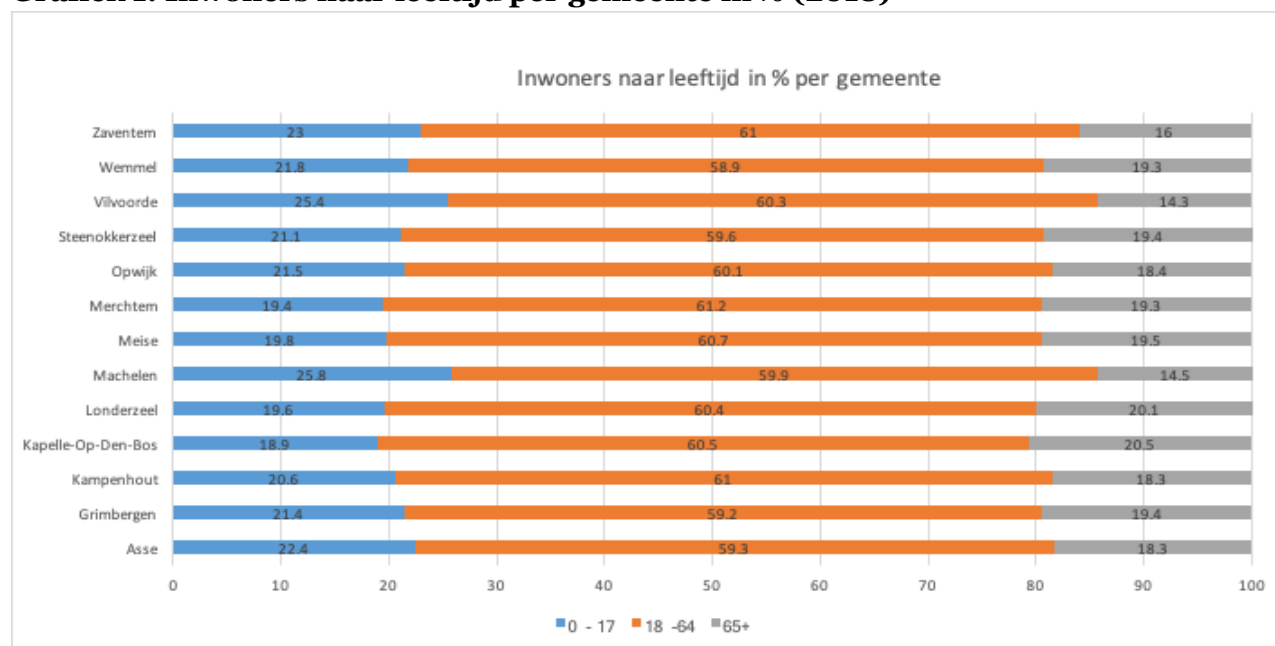
Bron: provincies.incijfers.be: Rijksregister, Statbel

Het aantal huishoudens loopt gelijk met het aantal inwoners per gemeente. Kapelle-op-den-Bos, Steenokkerzeel, Kampenhout en Opwijk kennen een lager inwonersaantal. Bijgevolg is ook het aantal huishoudens kleiner. Vilvoorde, Grimbergen, Zaventem en Asse zien hun grotere inwonersaantallen resulteren in meer huishoudens. Vilvoorde heeft met 16.770 het meeste huishoudens, dit zijn vier keer zoveel huishoudens als Kapelle-op-den-Bos met 4.014 huishoudens.

Het aantal huishoudens kan verder onderverdeeld worden naar hun samenstelling. We onderscheiden alleenwonenden, meerpersoonshuishoudens met minstens één minderjarig kind en meerpersoonshuishoudens zonder kinderen. Steenokkerzeel kent het laagste aantal alleenwonenden met 24,30%. Asse, Kampenhout, Kapelle-op-den-Bos, Londerzeel, Machelen Meise, Opwijk en Vilvoorde kennen een percentage van alleenwonenden tussen 25 en 30%. Grimbergen, Merchtem, Wemmel en Zaventem kennen een percentage tussen 30 en 33%. Zaventem kent met 32,20% het hoogst aantal alleenwonende huishoudens.

In Kapelle-op-den-Bos heeft één vierde van de huishoudens minstens één minderjarig kind, het laagste percentage uit de regio. In Machelen en Vilvoorde heeft meer dan één derde van de huishoudens minstens één kind. Bijgevolg hebben deze twee gemeenten een laag percentage meerpersoonshuishoudens zonder kinderen. In Londerzeel, Kampenhout, Kapelle-op-den-Bos, Meise, Opwijk en Steenokkerzeel zijn minstens 30% van meerpersoonshuishoudens zonder kinderen.

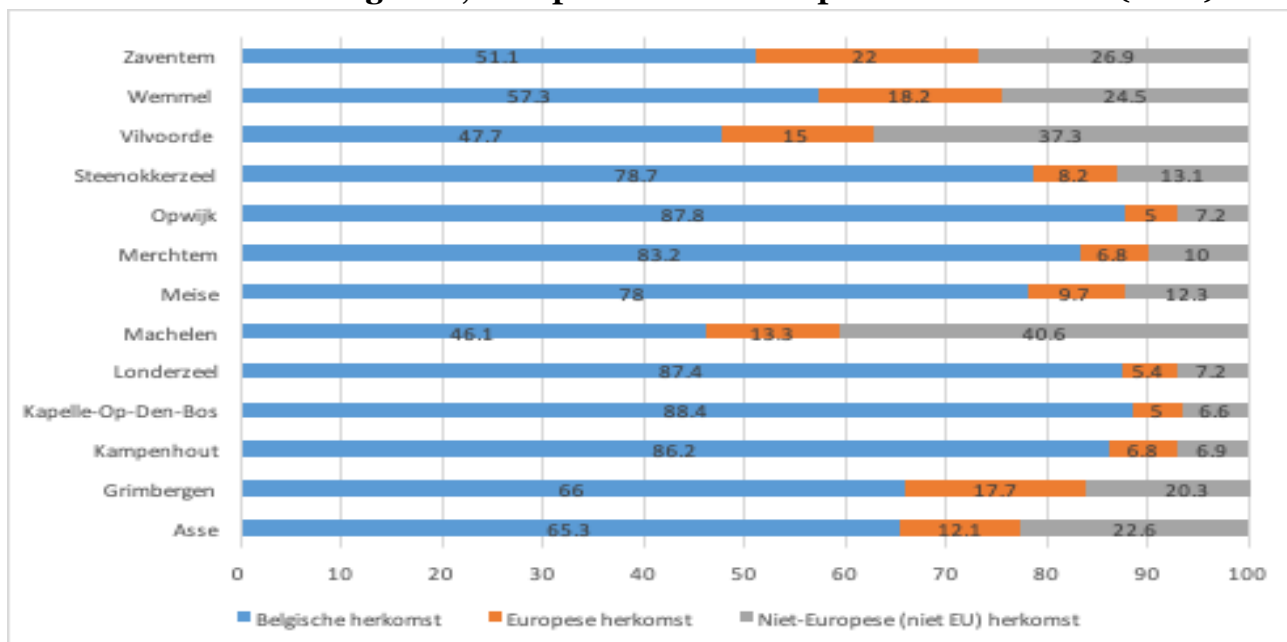
Grafiek 1: Inwoners naar leeftijd per gemeente in % (2018)

Bron: provincies.incijfers.be

Een kenmerk waar de gemeenten (bijna) niet in verschillen is de verdeling in verschillende leeftijdscategorieën. De inwoners worden op grafiek 1 verdeeld in drie leeftijdscategorieën (grafiek 1): 0 tot 17-jarigen, 18- tot 64-jarigen en 65-plussers. De meeste gemeenten wijken niet of nauwelijks af van het provinciaal gemiddelde van 20,5% inwoners tussen 0 en 17 jaar, 60,5% inwoners tussen 18 en 64 jaar en 19,1% 65-plussers. Enkel Vilvoorde en Machelen hebben een groter aandeel jongeren (meer dan 25%) en een kleiner aandeel 65-plussers (minder dan 15%).

Grafiek 2: Inwoners Belgische, Europese en niet-Europese herkomst in % (2018)

Bron: provincies.incijfers.be

Kijken we naar de herkomst van de inwoners, dan zien we in de verschillende gemeenten in de noordrand rond Brussel een verschillend patroon. Er kunnen drie clusters gevormd worden op basis van het aandeel inwoners met Belgische herkomst.

- Machelen, Vilvoorde en Zaventem zijn de gemeenten met de grootste diversiteit. In Machelen en Vilvoorde heeft minder dan de helft van de inwoners de Belgische herkomst. In Zaventem is met 51,1% iets meer dan de helft van de inwoners van Belgische herkomst. In Machelen en Vilvoorde zijn ongeveer 15% van de inwoners van niet-Belgische, maar Europese herkomst. In Zaventem ligt dit percentage iets hoger.
- Een tweede cluster bevat Wemmel, Grimbergen en Asse. Zij hebben een groter aandeel inwoners van Belgische herkomst, maar dit ligt nog steeds onder het gemiddelde van Vlaams-Brabant (dat op 75,5% ligt). Indien we evenwel de cijfers per gemeente nauwkeuriger zouden bekijken, dan zie je evenwel grote binnengemeentelijke verschillen. In Grimbergen bijvoorbeeld is de populatie van niet-Europese herkomst vrij hoog in deelgemeente Strombeek, terwijl dit in de andere drie deelgemeenten niet het geval is. Dit kan je evenwel niet aflezen uit het gemiddelde voor Grimbergen.
- In Meise, Steenokkerzeel, Merchtem, Opwijk, Londerzeel en Kampenhout is meer dan drie vierde van de inwoners van Belgische herkomst. Dit is dus hoger dan het gemiddelde van Vlaams-Brabant. Hierdoor ligt ook het aandeel personen van Europese en niet-Europese lager.

Opvallend, maar te verwachten, is dat de gemeenten die naast Brussel liggen een hoger aandeel inwoners van niet-Belgische herkomst hebben. Zaventem, dat een luchthaven heeft, kent het hoogste aantal inwoners van Europese herkomst. Dit is met 22% meer dan het dubbele van het gemiddelde van Vlaams-Brabant, dat op 10,9% ligt.

Demografische ontwikkelingen

In wat volgt bekijken we de demografische trends en ontwikkelingen in de regio. Achtereenvolgens nemen we de natuurlijke saldo's, de verhuisbewegingen en de totale aangroei van de 13 gemeenten onder de loep. We kijken ook naar de aantallen nieuwkomers en hun herkomst.

Tabel 3: Natuurlijk saldo (per 1.000 inwoners) per gemeente, 2018

	natuurlijk saldo (per 1.000 inwoners)
Asse	4,02
Grimbergen	1,94
Kampenhout	-0,68
Kapelle-op-den-Bos	-0,64
Londerzeel	0,27
Machelen	2,29
Meise	-1,63
Merchtem	1,48
Opwijk	0,97
Steenokkerzeel	0,25
Vilvoorde	5,34
Wemmel	1,79
Zaventem	1,91
Vlaanderen	0,14

Bron: Provincies.incijfers.be, Statbel

Het natuurlijke saldo in de verschillende gemeenten verschilt sterk. In Meise, Kampenhout en Kapelle-op-den-Bos is dit saldo negatief. Dit betekent dat er meer mensen sterven dan er geboren worden. Meise kent met -1,63 het negatiefste natuurlijke saldo uit de Noordrand. In Vilvoorde, Asse en Machelen is de natuurlijke aangroei het grootst. Vilvoorde kent een aangroei van meer dan 5 personen per 1000 inwoners en is heeft met dit getal het grootste cijfer in de regio.

Tabel 4: Totaal migratiesaldo (intergemeentelijk en internationaal, per 1000 inwoners) per gemeente, 2018

	totaal migratiesaldo (per 1.000 inwoners)	intergemeentelijk migratiesaldo (per 1.000 inwoners)	internationaal migratiesaldo (per 1.000 inwoners)
Asse	2,47	-0,73	3,2
Grimbergen	3,15	2,18	0,97
Kampenhout	6,68	5,16	1,52
Kapelle-op-den-Bos	2,34	0,64	1,7
Londerzeel	6,76	5,08	1,68
Machelen	1,18	0,39	0,79
Meise	14,33	13,49	0,84
Merchtem	16,48	13,52	2,96
Opwijk	10,58	8,91	1,67
Steenokkerzeel	2,91	-5,99	8,9
Vilvoorde	11	7,78	3,22
Wemmel	7,82	0,86	6,96
Zaventem	14,73	12,65	2,08
Vlaanderen	5,52	1,76	3,81

Bron: Provincies.incijfers.be, Statbel

Wanneer we de verhuisbewegingen vergelijken, dan zien we sterke verschillen tussen de gemeenten. Het totaal migratiesaldo per 1.000 inwoners is het grootst in Merchtem, Zaventem, Meise, Vilvoorde en Opwijk. In Machelen is de verhuisbeweging per 1.000 inwoners het kleinst. Per 1.000 inwoners komt er jaarlijks iets meer dan één persoon bij door verhuizing. Dit is erg weinig in vergelijking met Merchtem, dat het hoogste migratiesaldo heeft. Jaarlijks komen er in Merchtem meer dan 16 personen bij per 1.000 inwoners door migratie. In Opwijk, Meise, Vilvoorde en Zaventem is er positief migratiesaldo tussen 10 en 15%. Kampenhout, Londerzeel, en Wemmel hebben een migratiesaldo tussen 6 en 8%. Kapelle-op-den-Bos volgt Machelen op met het tweede laagste migratiesaldo, gevolgd door Asse, Steenokkerzeel en Grimbergen.

Wanneer we intergemeentelijke en internationale verhuisbewegingen met elkaar vergelijken, dan zien we enkele duidelijke tendensen. In Asse en Steenokkerzeel verhuizen meer mensen naar andere gemeenten dan dat er komen wonen. Beide gemeenten kennen wel een positief internationaal migratiesaldo. Er komen dus meer mensen uit andere landen naar Asse en Steenokkerzeel dan dat er naar het buitenland verhuizen. Dezelfde tendens is te vinden in Wemmel. In de tien andere gemeenten is het intergemeentelijk migratiesaldo groter dan het internationaal migratiesaldo.

Tabel 5: totale aangroei (per 1000 inwoners) per gemeente

	totale aangroei (per 1.000 inwoners)
Asse	6,09
Grimbergen	5,03
Kampenhout	6,25
Kapelle-op-den-Bos	1,81
Londerzeel	6,97
Machelen	3,4
Meise	12,97
Merchtem	17,84
Opwijk	11,76
Steenokkerzeel	3,74
Vilvoorde	16,24
Wemmel	8,87
Zaventem	16,73
Vlaanderen (2016)	5,51

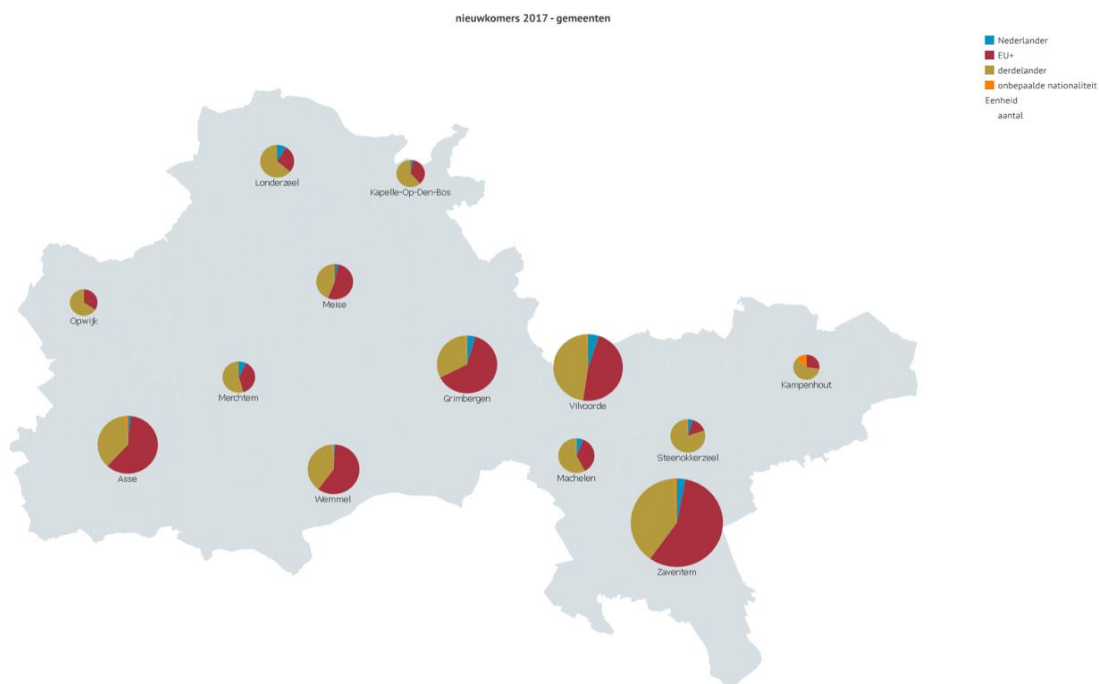
Bron: Provincies.incijfer.be, Statbel

De totale bevolkingsgroei is het cijfer dat de migratiesaldo's en de natuurlijke aangroei samen neemt. In 2018 kenden Merchtem, Zaventem, Vilvoorde, Meise en Opwijk een aangroei van meer dan 10 promille. Zaventem heeft de hoogste totale aangroei met 16,73 per 1.000 inwoners. Steenokkerzeel en Machelen kennen beiden de kleinste totale aangroei met een promille van respectievelijk 3,74 en 3,4.

We zagen al dat de inwoners van de regio Noordrand een diverse herkomst hebben. Dat beeld zien we nu bevestigd bij de nieuwkomers. In Asse, Wemmel, Grimbergen, Vilvoorde en Meise komt meer dan de helft van de nieuwkomers uit een Europees land. Het tweede grootste aandeel nieuwkomers komt uit derde landen (derdelanders zijn personen met een andere nationaliteit dan die van één van de lidstaten van de Europese Unie, Noorwegen, IJsland, Liechtenstein of Zwitserland. Ook staatlozen worden tot derdelanders gerekend). In Londerzeel, Kapelle-Op-Den-Bos, Opwijk, Merchtem, Kampenhout, Steenokkerzeel en Machelen zijn de nieuwkomers voor meer dan de helft derdelanders, gevolgd door inwijkelingen uit een Europees land.

In alle 13 gemeenten is het aandeel van nieuwe inwoners afkomstig uit Nederland vrij klein. In Opwijk en Kampenhout zijn er geen inwijkelingen uit Nederland.

Regiokaart 1: Herkomst van nieuwkomers per gemeente, 2018

Bron: Statistiek Vlaanderen - Lokale Inburgerings- en Integratiemonitor | provincies.incijfers.be

Welvaart in de noordrand

Welvaart is een breed begrip. Het staat voor het niveau van welbevinden van de samenleving, het in staat zijn om behoeften te kunnen bevredigen. Een 'goede welvaart' wordt regelmatig in verband gelegd met het beschikken over voldoende financiën. Maar ook vrijetijdsbeleving kan hieronder vallen. Om welvaart te meten, maakt men gebruik van onder andere de welvaarts- en de kansarmoede-index.

De welvaartsindex van België ligt op 100. Wanneer de welvaartsindex van een gemeente onder de 100 ligt, dan betekent dit dat het gemiddelde (fiscale) inkomen per persoon in die gemeente lager ligt dan het nationaal gemiddelde inkomen per persoon. Is de index van de gemeente hoger dan 100, dan is het gemiddelde inkomen per persoon in de gemeente hoger dan het nationaal gemiddelde inkomen per Belg. In tabel 6 presenteren we gegevens van 2015; die kunnen inmiddels gewijzigd zijn, maar geven toch een goede indicatie geven over de welvaart in de 13 gemeenten.

Tabel 6: Welvaartsindex per gemeente, 2015

	Welvaartsindex
Asse	111
Grimbergen	121
Kampenhout	127
Kapelle-op-den-Bos	120
Londerzeel	120
Machelen	92
Meise	131
Merchtem	121
Opwijk	116
Steenokkerzeel	123
Vilvoorde	97
Wemmel	118
Zaventem	105
Vlaanderen	107

Bron: provincies.incijfers.be, Statbel – Fiscale inkomens

Er zijn grote verschillen tussen de gemeenten van de Noordrand. Machelen heeft met 92 de laagste score uit de regio, gevolgd door Vilvoorde met een welvaartsindex van 97. Machelen en Vilvoorde scoren beiden onder 100, dit betekent dat het gemiddelde inkomen per Machelaar en Vilvoordenaar lager ligt dan het nationaal gemiddelde inkomen.

In de elf andere gemeenten ligt het gemiddelde inkomen van de inwoners boven het nationaal gemiddelde. Hoewel ze allemaal hoger scoren dan het nationaal gemiddelde, zijn er toch nog verschillen. Meise heeft met 131 het hoogste gemiddelde inkomen, gevolgd door Kampenhout, Steenokkerzeel, Merchtem, Grimbergen, Kapelle-op-den-Bos en Londerzeel. Ook Wemmel, Opwijk, Asse en Zaventem hebben een hogere index dan het nationaal gemiddelde (105 > 118).

Kansarmoede is een positie waarbij mensen beperkt worden in hun kansen om voldoende deel te nemen aan maatschappelijk hooggewaardeerde goederen, zoals onderwijs, arbeid en huisvesting. Het gaat hierbij om een duurzame toestand die zich voordoet op zowel materiële als immateriële terreinen. De kansarmoede-index van Kind en Gezin gaat na of er signalen zijn van kansarmoede op zes domeinen, met name: het maandinkomen van het gezin, de opleiding van de ouders, het stimulatie-niveau van de kinderen, de arbeidssituatie van de ouders, de huisvesting en de gezondheid. Bij een zwakke (= hoge) score op 3 of meer criteria, kan men zeggen dat een kind in kansarmoede leeft.

Tabel 7: Kansarmoede-index van Kind en Gezin in %; 2014 en 2017

	2014	2017
Asse	8,9	10,3
Grimbergen	4,4	7,3
Kampenhout	1,5	4,6
Kapelle-op-den-Bos	4,1	4,8
Londerzeel	1,7	1,3
Machelen	13,9	12,3
Meise	0,9	2,8
Merchtem	4,9	4,6
Opwijk	3,3	5,8
Steenokkerzeel	5,3	4,8
Vilvoorde	11,8	17,7
Wemmel	9,8	17,5
Zaventem	11	14,1
Vlaams Gewest	11,4	13,8

Bron: Provincies.incijfers.be, Kind & Gezin (via statistiekvlaanderen.be)

In 2017 hadden Vilvoorde, Wemmel, Zaventem, Machelen en Asse een kansarmoedepercentage van meer dan 10%. Vilvoorde scoort met 17,7% het hoogst, op de voet gevolgd door Wemmel met 17,5% en Zaventem met 14,1%. De andere gemeenten liggen in dat jaar onder het gemiddelde in het Vlaams Gewest. In Grimbergen en Opwijk groeien meer dan 5 op 100 kinderen op in kansarmoede, in Kampenhout, Kapelle-op-den-Bos, Merchtem en Steenokkerzeel is dat minder dan 5 op 100. Londerzeel kent met 1,3% de laagste score op de kansarmoede-index in de regio.

Wanneer we de evolutie van de Kansarmoede-index van 2017 en 2014 vergelijken, dan zien we in 9 gemeenten dat doorheen de tijd de kansarmoede is gestegen. In Wemmel is ze zelfs bijna verdubbeld. In Londerzeel, Machelen, Merchtem en Steenokkerzeel verminderde ze licht. In Machelen was de daling het grootst (een vermindering van 1,6%, vergeleken met 2014).

Vrijtijdsbeleving in de Noordrand

Het vrijetijdsaanbod in de regio Noordrand is uitgebreid. Tal van bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra, gemeentelijke diensten, verenigingen,... bieden activiteiten aan. Hieronder geven we een aantal cijfers, gebaseerd op de ingegeven activiteiten in de UiTdatabank, zoals die verwerkt zijn in de Gemeentemonitor. Ze geven het aantal activiteiten per 1.000 inwoners weer, waarbij de geregistreerde activiteiten worden verdeeld in 5 categorieën:

- Cultureel erfgoed (expo's, begeleide uitstappen en monumenten)
- Podiumkunsten (muziek, festivals, circus, dans-, theater- of filmvoorstellingen)
- Sociaal-cultureel werk (cursussen, workshops, lezingen en congressen)
- Sport (sportactiviteiten, sportwedstrijden, fiets- of wandelroute)
- Varia (party of fuiven, eten en drinken, natuurgebied of park, spel of quiz, kamp of vakantie, thema of pretpark, beurs, kermis of feest, markt of braderie, opendeurdag, recreatiedomein)

De cijfers zijn verzameld op basis van invoer in de UiTdatabank en de publicatie ervan via uitinvlaanderen.be. Dit betreft de enige beschikbare databank waarop een beroep kan worden gedaan. Omdat niet alle activiteiten in de UiTdatabank worden geregistreerd (want afhankelijk van de invoer door actoren zelf) en ook niet in dezelfde mate per gemeente, gaan we ervan uit dat de cijfers voor meerdere gemeenten een onderschatting zijn van de feitelijke situatie t.o.v. het aanbod in sommige andere gemeenten waar beter werd ingevoerd.

Tabel 8: Aantal vrijetijdsactiviteiten naar type per 1000 inwoners in 5 categorieën, 2016

	Cultureel erfgoed	Podiumkunsten	Sociaal-cultureel werk	Sport	Varia
Asse	0,8	4,2	3,9	1,2	2,9
Grimbergen	1,5	4,7	6,6	0,6	1,2
Kampenhout	5,7	7	20,6	8,7	13,6
Kapelle-op-den-Bos	1,7	2,3	7,6	3,1	3,4
Londerzeel	2	6,5	9,6	5,8	10,4
Machelen	0,2	1,4	9,8	9,8	4,5
Meise	2,8	5,8	7,1	4,7	7,4
Merchtem	1	1,2	2,6	5,2	5,3
Opwijk	0,3	4	2,3	2	4
Steenokkerzeel	1	2,3	3,4	1,7	2,9
Vilvoorde	0,6	5,3	3,4	1	2,4
Wemmel	0,6	2,5	2,1	0,2	4,4
Zaventem	0,5	1	3,7	2,6	3

Bron: Statistiek.Vlaanderen.be en Gemeentemonitor 2016

In de hele regio is het aantal sociaal-culturele activiteiten het grootst. Kampenhout, Machelen en Londerzeel scoren hier het hoogst, Opwijk en Merchtem hebben het laagste aantal activiteiten van dit type geregistreerd. Het type ‘varia’ waaronder kermissen, fuiven, e.d.m. worden gecategoriseerd, zijn het tweede type meest georganiseerde activiteiten. Ook hier de meeste registraties in Kampenhout. .

In de categorie ‘podiumkunsten’ scoort Kampenhout opnieuw het hoogst, gevolgd door Londerzeel, Meise en Vilvoorde. Zaventem scoort hier het laagst. Het is belangrijk om er mee rekening te houden dat dit het jaar 2016 betreft en dat het nieuwe CC De Factorij in Zaventem pas opende in 2017 (waardoor het huidige aanbod in Zaventem dus sterk is uitgebreid).

Sportactiviteiten worden volgens deze cijfers het vaakst georganiseerd in Machelen en Kampenhout, het minst in Wemmel. Culturele erfgoedactiviteiten worden over het algemeen het minst georganiseerd. Machelen scoort hier het laagst met 0,2 activiteiten per 1000 inwoners. Kampenhout scoort hier het hoogst met 5,7.

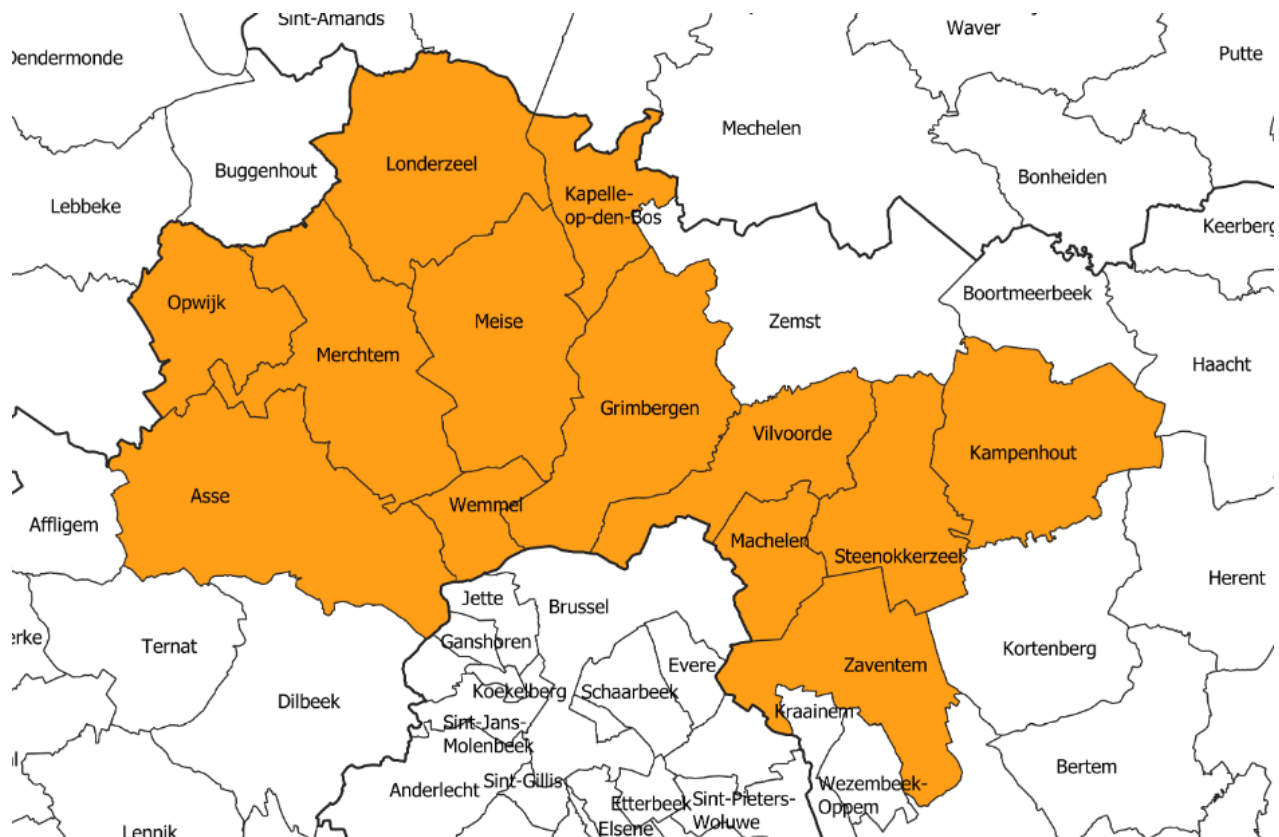
Samenvatting en conclusies

Regio Noordrand, met zijn dertien gemeenten, is geenszins een homogene regio. Deze dertien gemeenten zijn allen uniek en verschillen op vele vlakken. Toch zijn er ook gemeenschappelijke kenmerken.

De Noordrand-gemeenten kunnen grosso modo in twee groepen verdeeld worden. Wanneer we de gemeenten clusteren op basis van een gelijksoortig sociaal-demografisch profiel, dan blijkt de ligging ten opzichte van Brussel een cruciale parameter om de diversiteit binnen de Noordrand te begrijpen.

De eerste cluster 'Brusselse rand' bevat Asse, Grimbergen, Machelen, Vilvoorde, Wemmel en Zaventem. Die zes gemeenten grenzen allemaal aan Brussel en vertonen vermoedelijk mede daarom ook enkele centrumstedelijke kenmerken.

- De gemeenten uit de eerste cluster kennen door hun hoge bevolkingsdichtheid grotendeels een sterk verstedelijkt karakter. Asse heeft een lagere bevolkingsdichtheid maar heeft wel een hoog aantal inwoners volgens het Rijksregister.
- Het aandeel jongeren is het grootst in Machelen en Vilvoorde.
- De gemeenten uit de eerste cluster worden eveneens gekenmerkt door een beduidend grotere diversiteit op het vlak van herkomst, vergeleken met de andere gemeenten in de regio. In deze gemeenten zijn minder dan twee derden (66%) van de inwoners van Belgische herkomst. Uitschieters zijn opnieuw Machelen en Vilvoorde, waar meer dan de helft van de inwoners van niet-Belgische origine is (in Zaventem is dat 51%).
- Een derde kenmerk waar de gemeenten van de cluster 'Brusselse rand' gelijklopend zijn, is de bevolkingstoename. Het natuurlijk saldo is bij deze zes gemeenten positief en groter dan in de andere gemeenten. Er worden in deze cluster meer mensen geboren dan dat er sterven. Per 1.000 inwoners varieert het natuurlijk saldo van 1,79 tot 5,34.
- De gemeenten uit de cluster 'Brusselse rand' verschillen wel wat betreft de welvaartsindex. Zo hebben Machelen en Vilvoorde (de gemeenten met de meeste inwoners van niet-Belgische herkomst) een score onder het Belgische gemiddelde. De andere gemeenten van deze cluster scoren boven het Belgische gemiddelde maar hebben grotendeels een lagere score dan die uit de tweede cluster. In de gemeenten aan de Brusselse rand groeien ook meer kinderen op in kansarmoede.

De tweede cluster bevat Steenokkerzeel, Kampenhout, Kapelle-op-den-Bos, Londerzeel, Merchtem, Meise en Opwijk. Deze gemeenten grenzen niet aan Brussel.

- Deze gemeenten worden gekenmerkt met een lagere bevolkingsdichtheid en hebben een landelijker karakter.
- De diversiteit op het vlak van herkomst is minder groot dan in het eerste cluster. Minstens 78% (of meer dan drie vierden) van de inwoners is van Belgische herkomst.
- De bevolkingstoename is beperkt. Het natuurlijk saldo van deze gemeenten is negatief of beperkt positief en ligt tussen -1,63 en 1,48.
- De gemeenten scoren hoog op de welvaartsindex. Alle gemiddelden liggen hoger dan het Belgische. De scores op de kansarmoede-index liggen dan weer tussen 1,3 en 5,8. Die zijn beduidend lager dan de scores in de gemeenten uit de eerste cluster.

Behalve clusterspecifieke uitdagingen ten gevolge van de sterke verschillen tussen de gemeenten in de Noordrand-regio, zijn er zeker ook gemeenschappelijke uitdagingen waarop de cultuur-sector kan inspelen:

- Een eerste uitdaging is een cultureel antwoord te bieden op de grote diversiteit van de bevolking binnen deze regio: diversiteit qua leeftijd, geslacht, gaardheid, herkomst, opleiding, fysieke en mentale gezondheid, economische situatie, enz.

Voor de grote verschillen qua herkomst vallen op. Voor alle gemeenten in de Noordrand blijft evenwel voorop staan dat iedereen - ongeacht de vele verschillen - recht heeft op culturele ontplooiing. Bijzondere aandacht is evenwel nodig voor specifieke bevolkingsgroepen met veelal ook een andere cultuurbeleving. Vooral de combinatie van een andere herkomst, meestal lagere opleiding, veelal zwakke economische situatie en vaak nog onvoldoende integratie, vormt hier een uitdagende cocktail voor de Noordrand in het geheel en de aan Brussel grenzende gemeenten in het bijzonder.

- Een tweede uitdaging is om, ondanks de verschillen tussen de 13 gemeenten, toch een gemeenschappelijke visie en gedragenheid te vinden. Door de lange en sterke traditie van samenwerken in de regio zijn de basis en de relevantie daarvoor gelukkig reeds ruimschoots aanwezig. Tegelijk voorzien we ook de nodige flexibiliteit en diversificatie waarbij niet altijd alle gemeenten/actoren telkens aan alles moeten deelnemen, en ook niet in dezelfde mate.
- Verder zijn ook de toenemende vergrijzing én soms ook verjonging (vaak in combinatie met verkleuring) belangrijke uitdagingen voor de Noordrand-regio.

Via een versterkte intergemeentelijke culturele samenwerking kunnen we als sector en als regio op meerdere van deze socio-demografische uitdagingen inspelen, in overleg en samenwerking met partners van binnen en buiten de cultuursector. Krachtenbundeling en strategische gerichtheid zijn hier de sleutelwoorden.

3.2. Veldtekening bovenlokaal cultuurveld IGS Noordrand

Aanzet tot een database met lokale actoren met bovenlokale uitstraling & werking

In een volgend luik van de omgevingsanalyse brengen we de actoren en praktijken in kaart die relevant zijn voor de opmaak van de cultuurnota van IGS Noordrand. Bij de ontwikkeling van de cultuurnota werd via bevraging van alle IGS-partners een overzicht gemaakt van zowel 'bovenlokale culturele actoren en praktijken' als van relevante (potentiële) domeinoverschrijdende actoren in de regio. De voorlopige oplijsting bevat informatie over 199 'bovenlokale actoren' in de Vlaamse Noordrand van Brussel. Dit overzicht betreft zowel sterkhouders van de bestaande netwerken en andere actoren binnen het brede cultuurveld, als huidige en potentiële partners daarbuiten.

Hoewel deze database al heel wat bovenlokale initiatieven 'vangt', is ze op dit moment vermoedelijk nog onvolledig en nog onvoldoende verfijnd. De huidige mapping is dus te zien als een eerste aanzet. Op termijn moet dit een handige dynamische tool worden voor Noordrand (en zijn partners), die actief kan ingezet worden bij de verbreding van de bestaande netwerken en bij de verbindende rol die het intergemeentelijk samenwerkingsverband in de toekomst voor zichzelf weggelegd ziet.

Deze voorlopige oplistings van actoren en praktijken in de Noordrand-regio laat ons toe om toch reeds een aantal contouren van de veldtekening te schetsen. Deze hebben mee de strategische reflectie gevoed in het kader van voorliggende bovenlokale cultuurnota. De analyse hiervan leest u hieronder.

Een overzicht van de bovenlokale actoren volgens type en domein

De oplistings van bovenlokale actoren binnen het brede cultuurveld in de Noordrand, telt (voorlopig) 199 actoren. Deze 199 actoren zijn grotendeels te situeren binnen de diverse deelsegmenten van het culturele veld en deels ook daarbuiten. Volgende tabel geeft het overzicht. We hanteren daarbij een typologie die de positionering van IGS Noordrand onderbouwt en richting geeft.

**Tabel 9: Bovenlokale culturele en cultuur-gerelateerde actoren in regio Noordrand
Nog excl. de 23 jeugthuizen (zie verder)**

Cultuur	Sociaal-cultureel	33
	Amateurkunsten	29
	Cultureel erfgoed	20
	Cultuur- en vrijetijdsdiensten	15
	Openbare bibliotheek	13
	Cultuur- en gemeenschapscentra	12
	Professionele kunsten	7
Beleidsdomeinoverschrijdend	Onderwijs	16
	Welzijn	13
	Creatieve economie & Media	12
	Toerisme	10
	Integratie	5
	Jeugd	5
	Sport	4
	Onroerend Erfgoed	3
	Wetenschap	2

Bron: IGS Noordrand

Culturele actoren

Binnen cultuur zien we in eerste instantie de ‘sterkhouders’ van de bovenlokale en regionale samenwerking in de Noordrand tot nog toe: de cultuur- en gemeenschapscentra, de openbare bibliotheken en de cultuur- en vrijetijdsdiensten in de gemeenten die deel uitmaken van het intergemeentelijke samenwerkingsverband en gezamenlijk (soms ook apart) een bovenlokale werking ontwikkelen, met name:

- De vier cultuurcentra en de zes gemeenschapscentra: CC Strombeek, CC Asse, CC De Factorij, CC Het Bolwerk, GC De Zandloper, GC de Oude Pastorie, GC ‘t Kwadrant, GC De Muze van Meise, GC Hof van Hemelrijk, GC De Corren. Het cijfer in deze categorie ligt hoger dan tien, omdat ook een aantal structurele samenwerkingsverbanden zijn opgesteld op het vlak van communicatie en programmering (KOMEE).
- De openbare bibliotheken in elke betrokken gemeente.
- De cultuur- en en/of vrijetijdsdiensten in alle betrokken gemeenten.

Maar het bovenlokale cultuurveld is uiteraard breder. Het overzicht bevat immers ook heel wat andere (potentieel) bovenlokale initiatieven, in diverse deelsectoren:

- Onder de noemer ‘sociaal-cultureel’ zien we een divers amalgaam van culturele verenigingen, organisatoren van feestelijkheden met een culturele component (bijvoorbeeld de Beiaardfeesten in Meise) en afdelingen van landelijk georganiseerde sociaal-culturele verenigingen (bv. Gezinsbond, KWB, Femma, Davidsfonds, Willemsfonds, ...). Archeduc neemt in dit overzicht een voor het IGS potentieel belangrijke plaats in. Het is immers een van de dertien Vormingplus-organisaties in Vlaanderen die (ook) in de Noordrand activiteiten ontplooit, vaak op het kruispunt met de verderop vermelde Noordrand-uitdagingen.
- Onder ‘amateurkunsten’ tellen we een aantal harmonies, fanfares, koren, kunstkringen (in o.a. Kapelle Op-den-Bos, Meise, Grimbergen), kunstgalerijen voor vnl. lokale en regionale kunstenaars (bv. Galerij de Ziener in Asse of Ter Loonst in Kampenhout) en theatergezelschappen (bv. Van A tot Z te Vilvoorde),...
- Initiatieven op het vlak van ‘cultureel erfgoed’ zijn er in verschillende gemeenten, soms ook met een bovenlokale werking of uitstraling: heemkundige kringen (Machelen, Steenokkerzeel) en erfgoedwerkingen (bv. Agilas, de archeologische vereniging van Asse en Ascania in Asse) en musea (EMA in Asse, Museum Oude Technieken in Grimbergen, De Veste in Zaventem, en het Witloofmuseum-in-oprichting te Kampenhout).
- Bij professionele kunsten zien we vooral een grote variëteit aan muzikactoren: zowel een via het Kunstendecreet gesubsidieerde club (muziekclub Nosta in Opwijk) als enkele niet-gesubsidieerde initiatieven (Horst Arts and Music Festival, Paradise City) en muziekstudio’s en muzikeducatieve werking Noise Gate. Binnen de werking van CC Strombeek wordt ook de beeldende kunst-werking via het Kunstendecreet gesubsidieerd.
- Initiatieven op het vlak van onroerend erfgoed, natuur en landschap, en toerisme betreffen in deze oplijsting vooral regionale, provinciale en intergemeentelijke initiatieven (o.a. een aantal IOED’s in oprichting).
- Binnen jeugd zijn de jeugthuizen en andere relevante jeugdwerkingen nog niet opgenomen in bovenstaande tabel (wegens pas later toegevoegd), wel een aantal initiatieven die inzetten op kwetsbare jongeren (Arktos, Groep Intro).
In de regio spelen 23 jeugthuizen in op de noden van de lokale en bovenlokale jeugd.

Ook hier liggen verschillende kansen om bovenlokaal onze strategische doelstellingen waar te maken. We kunnen leren uit en aansluiten op reeds bestaande mooie initiatieven waarbij jongeren uit verschillende culturen een platform krijgen, bijvoorbeeld voor het maken van radio- en televisieuitzendingen (JH Mix-Up in Zellik). Jeugdhuizen kunnen ook zorgen voor kruisbestuiving waarbij cultuurparticipatie laagdrempelig wordt gehouden. Zo bijvoorbeeld brengt JH Nijdrop (Opwijk) tijdens het familiefestival Zomerhappening muziek, straattheater, interactieve acts en animatie op één dag bij elkaar en het werkt het hiervoor actief samen met scholen en zorginstellingen van binnen en buiten de eigen gemeente. Beide voorbeelden zijn slechts een greep uit het aanbod, maar geven aan dat ook onze jeugdhuizen potentiële partners zijn in de werking van IGS Noordrand.

- Binnen sport tellen we een aantal bovenlokale sportevenementen waarin ook een culturele dimensie is meegenomen, bijvoorbeeld het Gordelfestival.
- In de categorie ‘wetenschap’ tellen we de Plantentuin te Meise, sterrenwacht Mira in Grimbergen en het Huis van de Toekomst in Vilvoorde.

Beleidsdomein-overschrijdende actoren

Kijken we naar de beleidsdomeinen buiten cultuur, dan zien we eveneens een diverse actoren-groep. Uiteraard bevat deze oplijsting enkel actoren die cultuur op een of andere manier in hun activiteiten meenemen. Het betreft hier voornamelijk actoren met wie de bestaande culturele netwerken in de regio nu al partnerships ontwikkelen, alsook potentiële partners in het licht van een aantal urgente thema’s die bij de ontwikkeling van deze cultuurnota op tafel kwamen (zie verder onder 3.3).

- Onder ‘onderwijs’ zien we diverse types van actoren: kunstacademies en deeltijds kunstonderwijs, Centra voor Volwassenenonderwijs en ook private actoren. Dat er heel wat actoren uit het onderwijs in de oplijsting zitten, is uiteraard geen toeval gelet op al bestaande, voornamelijk projectmatige samenwerkingen met de bibliotheken en cultuurcentra in de regio (bv. SpaBruis+).
- Ook met actoren uit de welzijnssector is er al een vrij sterke samenwerking. Het betreft deels landelijke of provinciaal georganiseerde welzijnsinitiatieven (bv. Kind en Gezin, vzw Riso) en deels lokale welzijnsinitiatieven (OCMW’s, lokale woonzorgcentra, e.a.).
- Opvallend zijn een aantal initiatieven die we binnen de sectoren ‘creatieve economie’ en ‘media’ kunnen situeren. In de noordrand zijn bijvoorbeeld een aantal productiehuisen voor televisie gevestigd (Woestijnvis, De Mensen, Eyeworks), die soms ook lokaal talent recruterend en indirect voor creatieve impulsen zorgen in de regio. Verder zijn er initiatieven gericht op (o.a) creatief ondernemerschap (Zaventem Ateliers of Kruitfabriek te Vilvoorde). Dit soort van creatieve ondernemingen zien we eerder in de randstedelijke gemeenten die grenzen aan Brussel.

Een analyse van de verschillende functies

Tijdens het traject dat tot voorliggende cultuurnota heeft geleid, werd binnen de sector gereflecteerd over de noden en ambities omtrent de verschillende ‘functies’, zoals het decreet bovenlokale cultuurwerking die omschrijft. In de mate van het mogelijke werd de lijst van actoren getypeerd aan de hand van deze decretale functies.

We hernemen hier eerst nog even hoe het decreet de vier functies omschrijft en koppelen dit meteen erna aan de Noordrand- veldtekening.

- Onder ‘experimenteren en innoveren’ begrijpt het decreet ‘het ontwikkelen of begeleiden van een culturele praktijk, talent, carrière, methode, organisatie en oeuvre (ontwikkelingskans, uitdaging) / focus op ontwikkeling van talent of verdieping van een praktijk zonder directe focus op het eindresultaat’.
- Onder ‘creëren en produceren’ verstaat het decreet: ‘het doelgericht creëren en realiseren van culturele producten, methodes of diensten (inclusief het voorbereiden, plannen en uittekenen van culturele acties en creaties, als de nodige ondersteunende processen zoals financiering, logistiek, budgetcontrole, concrete realisatie en het klaarmaken voor publiek en spreiding). Resultaatsverbintenis: realisatie van een concreet product (bv. tentoonstelling, voorstelling, publicatie, ...).’
- ‘Leren en participeren’ staat volgens het decreet bovenlokale cultuurwerking voor het deelnemen aan, en het deelhebben in het cultuuraanbod van bovenlokale producten, methodes of diensten ter ontwikkeling en bevordering van de creërende, lerende, participerende en interpreterende vaardigheden van individuen, groepen of gemeenschappen. Participatie wordt hier begrepen in de brede zin van het woord, zowel bestaande uit educatie, co-creatie als inspraak. Ook publiekswerking, namelijk het aanbieden van een gepaste informatieve omkadering zoals rondleidingen, zaalteksten, introducties, maakt hier deel van uit.
- ‘Spreiden en presenteren’ betekent volgens het decreet bovenlokale cultuurwerking ‘culturele output delen met een publiek’. ‘Specifieke aandacht binnen deze functie gaat naar het verspreiden van ‘regionale culturele producten, methodes of diensten’ (zowel in een samenwerkend bovenlokaal tooncircuit als buiten de regio) en het spreiden en presenteren van het werk van jonge makers.

Tabel 10 geeft weer welke actoren in regio Noordrand welke functies opnemen. We beperken ons daarbij tot de actoren binnen het beleidsdomein ‘cultuur’. Naast de vier decretale functies (innoveren/experimenteren, creëren/produceren, presenteren/spreiden en leren/participeren) voegen we nog de rol ‘faciliteren’ toe, wat toelaat om o.a. de bijzondere rol van de cultuur- en vrijetijdsdiensten te typeren.

Tabel 10: Functionele categorisering van de bovenlokale cultuurspelers

	Innoveren en experimenteren	Creëren en produceren	Leren en participeren	Spreiden en presenteren	Faciliteren	Grand Total
Sociaal-cultureel	6	4	18	12	1	33
Amateurkunsten	5	13	9	13		29
Cultureel erfgoed	4	6	8	12	1	20
Cultuur- en vrijetijdsdiensten		1	1	1	12	15
Openbare bibliotheek	3	2	6	10		13
Cultuur- en gemeenschapscentra	5	6	8	11		12
Professionele kunsten	5	1	3	3		7
Grand Total	28	33	53	62	14	129

(Bron: IGS Noordrand)

Binnen het beleidsdomein ‘cultuur’ tellen we in het totaal 129 actoren (zoals aangegeven nemen we de actoren uit de andere domeinen niet mee in de functionele typering). De verdeling van deze actoren over de verschillende deelsectoren kwam hierboven reeds ter sprake.

- De meeste actoren (bijna de helft) zijn actief op het vlak van ‘presentatie en spreiding’. Uiteraard zijn de cultuur- en gemeenschapscentra hier belangrijke spelers, naast erfgoed-initiatieven (musea) en amateurkunsten-verenigingen (kunstkringen).
- Bijna de helft van de actoren zet in op een aanbod of werking die te relateren is aan ‘leren en participeren’ (door middel van vormingsaanbod, workshops, cursussen,...).
- In mindere mate zijn er actoren die inzetten op de functie ‘creëren en produceren’: vooral binnen de amateurkunsten, minder binnen de professionele kunsten.
- Wat professionele kunsten betreft, vermelden we bijvoorbeeld een nieuwe speler als Horst Arts and Music festival, dat voor een periode van vijf jaar op de Asiat-site in Vilvoorde een muziektfestival combineert met een werking op het vlak van beeldende kunst en architectuur, alsook met debatten en workshops.
- We vermelden hier ook de specifieke positie van CC Strombeek in de regio op het vlak van spreiding en presentatie van minder evidente producties op het vlak van o.a. theater, muziek, dans, beeldende kunst, e.a.

Hieronder gaan we dieper in op de mate waarin actoren in de regio Noordrand deze functies momenteel opnemen, ons daarbij baserend op de terreinkennis van de medewerkers van cultuur- en gemeenschapscentra en bibliotheken, de cultuurbeleidscoördinatoren en andere cultuurwerkers in de regio. We formuleren vaststellingen en aandachtspunten per duo-functie.

Experimenteren en innoveren

De oplijsting van cultuuractoren in de Noordrand - opgemaakt op basis van bevraging bij alle IGS-partners² - leert dat er in de regio 28 actoren of praktijken actief zijn binnen de functie 'experimenteren en innoveren'. Het betreft vooral cultuur- en gemeenschapscentra, een aantal amateurkunsten-verenigingen, alsook een aantal actoren binnen de bredere 'creatieve industrie' (bijvoorbeeld muziekstudio's en creative hubs, zoals Zaventem Ateliers en De Kruitfabriek te Vilvoorde). De functie 'experimenteren en innoveren' is dus slechts beperkt 'zichtbaar' aan de orde in de Noordrand. Een veelgehoorde reden hiervoor is dat er in de regio voor deze functie te weinig capaciteit is. Nochtans zien we aanknopingspunten en potentieel in de regio op andere volgende vlakken:

- Hefboomkansen via ruimtelijk-creatieve ontwikkelingsprojecten (tijdelijke en andere) op het snijvlak tussen kunsten, cultuur en creatieve economie, al dan niet in combinatie met erfgoed. Zo bijvoorbeeld zijn er de ontwikkelingen rond de Kruitfabriek en de Asiat-site (beiden in Vilvoorde) en de Zaventem Ateliers (Zaventem) en is er bijvoorbeeld ook de gherdefinieerde ontwikkeling van de Broeksite in Machelen (invulling via kleinschalige initiatieven, ook op het vlak van kunst, cultuur, creativiteit en ondernemerschap). Vermoedelijk krijgt ook een gedeelte van de vroegere Douwe Egberts-site in Strombeek (Grimbergen) een min of meer gelijkaardige invulling (werktitel 'de Koffiefabriek').
- Op het vlak van 'kansen bieden voor jongeren' verwijzen we naar de reeds bestaande samenwerking met een initiatief als *A Seat at the Table*, dat in Vlaanderen en Brussel samenwerkt met lokale organisaties om meer in te zetten op jongeren met een diverse etnisch-culturele origine. Zo ook de jongerenwerking STRMBK van groep INTRO, waarvan onlangs nog een kortfilm van en door jongeren in première ging.
- Een aantal lokale initiatieven zouden kunnen worden opgeschaald (bv. Liefde voor Lokale Kunst in Kapelle-op-den-Bos, Kunst in lege huizen).
- Er liggen mogelijkheden in partnerships buiten de regio. In Brussel bijvoorbeeld zijn heel wat ontwikkelingsgerichte organisaties actief, zoals bijvoorbeeld actoren die via het Kunstendecreet worden gesubsidieerd. Zo werkt CC Strombeek al geregeld samen met o.a. Workspace Brussel en het Theaterfestival, en wordt er vanuit Vilvoorde en Zaventem met Brusselse actoren samengewerkt aan specifieke kunst- en cultuurprojecten.
- IGS-partners stippen de noodzaak aan om meer ruimte en middelen te zoeken voor experiment en innovatie. Gerichte impulsen zouden bestaande werkingen meer kunnen openstellen voor experiment en innovatie: bv. jongeren de kans en plaats geven om experimenteel en innoverend te werken en dit ook in de kijker zetten (mogelijke samenwerking met jeugd, onderwijs, ruimtelijke planning, economie, welzijn, ...),

² Alhoewel toegelicht en besproken, bestaat de kans dat de betrokken IGS-partners de kwalificatie als 'innovatief en experimenteel' iets te generoos hebben toegekend. Dit bleek ook in andere regio's een moeilijke inschatting te zijn. Overigens laat ook de decreetdefinitie zelf ruim baan voor interpretatie.

herbestemming kerken en leegstaande industriële gebouwen meenemen in dit verhaal (mogelijke samenwerking met erfgoed, ruimtelijke planning, economie, ...).

- Bij het nadenken over specifieke noden op het vlak van experiment en innovatie, is het wenselijk om ook de sociaal-demografische foto van de regio in het achterhoofd te houden. Zo bijvoorbeeld geeft de diversiteit binnen de regio op het vlak van herkomst aan dat innovatie zich bij voorkeur ook richt op het bereiken en verbinden van mensen met een verschillende etnisch-culturele en linguïstische achtergrond. Experimenten zouden zich bijvoorbeeld kunnen richten op zowel taalbevordering als niet-talig aanbod.

Creëren en produceren

Op het vlak van deze functie zijn er volgens de huidige bovenlokale database 33 verschillende actoren actief binnen het beleidsdomein 'cultuur'. Deze functie blijkt vooral te worden opgenomen door amateurkunsten-verenigingen (9 verenigingen) en cultuur- en gemeenschapscentra. We merken op dat ook de werking beeldende kunst van CC Strombeek via het Kunstendecreet wordt gesubsidieerd.

Achter deze cijfers zien de partners binnen IGS Noordrand zowel een aantal lacunes als mogelijkheden. Het wegvallen van de Week voor de Amateurkunsten wordt op dit vlak als een bedreiging gezien voor de presentatie en dus ook de zichtbaarheid van de amateurkunsten binnen de bredere regio. Wat 'creatie en productie' betreft, worden onder andere hiaten gesignaleerd op het vlak van sociaal-artistieke praktijken die zich specifiek richten op kwetsbare doelgroepen of mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond. Voortbouwend op initiatieven uit het verleden, leeft de ambitie bij de IGS-partners om impulsen te geven voor creatie- en productiemogelijkheden voor kwetsbare doelgroepen. Dit bijvoorbeeld door meer in te zetten op kruisbestuivingen met jeugd en onderwijs of succesverhalen op te zoeken en als inspiratiebron te gebruiken voor de regio. Dit moet het mogelijk maken om diverse burgers meer actief te betrekken bij culturele creatieprocessen en in te spelen op verschuivende maatschappelijke tendensen en behoeften.

Spreiden en presenteren

De bovenlokale database van Noordrand laat zien dat deze functie in de Noordrand van Brussel sterk is uitgebouwd. We tellen 62 actoren met een werking op dit domein. Veel meer dan het geval is bij andere functies (creëren/produceren of innoveren/experimenteren) is spreiding en presentatie voor deze actoren ook een kerntaak. Deze functie wordt ruimschoots ingevuld door de aanwezigheid van gemeenschapscentra, cultuurcentra en bibliotheken, de *founding fathers* en *mothers* van IGS Noordrand dus. Zij voorzien een gevarieerd aanbod op het vlak van diverse sectoren (vooral professionele kunsten, amateurkunsten en sociaal-cultureel werk). Ook op het vlak van gezamenlijke communicatie wordt samengewerkt. Daarbij gaat er vooral aandacht naar het 'vaste' publiek en is er ook de nodige know-how om dit publiek te bedienen.

Tegelijk stellen we vast dat steeds meer cultuur- en gemeenschapscentra terugplooiën op een populaire en zaalvullende programmatie onder de gecombineerde druk van verwachte bezoekcijfers en krimpende werkingsbudgetten. Het niveau van de regio kan mogelijks helpen om dit te overstijgen en ook oog te blijven hebben voor minder evidente genres, spreiding van nieuwe gezelschappen, experimenteler werk en jong talent.

Ook de hierboven geschetste sociaal-demografische ontwikkelingen vormen een belangrijke uitdaging. Ondanks eerdere experimenten en initiatieven in die richting, delen de partners het aanvoelen dat er nog te weinig aandacht is voor jongeren, nieuwe genres en moeilijk te bereiken doelgroepen. Het besef is aanwezig dat er op dit moment in de regio nog te weinig rekening wordt gehouden met inzichten uit de omgevingsanalyse m.b.t. bijvoorbeeld vergrijzing, diversiteit en armoede. In deze zin stelt zich bijvoorbeeld de vraag of de manier waarop met name cultuurcentra werken en programmeren (prospecties, planning, prijszetting, abonnementen, ...) niet aan bijsturing of minstens diversificatie toe is en welke rol IGS Noordrand hier eventueel kan bij spelen. Hiervoor worden ondertussen reeds de eerste stappen gezet via specifieke bijeenkomsten met focus op het bereiken van kansengroepen.

Kortom, wij zien een gedeelde noodzaak om verder te bouwen op de huidige sterktes en professionaliteit, maar tegelijk ook om te vernieuwen en te diversifiëren via bovenlokale samenwerking. De focus moet meer komen te liggen op het bereiken van jongeren en jonge talenten, moeilijke en meer vernieuwende genres en moeilijker te bereiken bevolkingsgroepen. Dit is in eerste instantie een uitdaging voor individuele actoren om dit in de eigen werking te implementeren, dit ondanks de budget- en capaciteitsproblemen waarmee ze nu reeds geconfronteerd worden. Het Noordrand-team kan hiervoor inspirerende praktijkvoorbeelden uit andere regio's aanbrengen en organisaties in contact brengen met relevante expertisecentra op Vlaams niveau. Er liggen hiervoor evenwel ook mogelijkheden voor regionale samenwerking: bv. door over de grenzen van gemeenten en sectoren samen te werken op het vlak van zowel kennisdeling als het stimuleren en ontwikkelen van initiatieven die inzetten op de hierboven gesignaleerde hiaten en knelpunten en daarbij ook verder te bouwen op know-how van buiten de regio.

Leren en participeren

Ook op dit vlak zijn er in de regio Noordrand veel bovenlokale actoren actief. De database van Noordrand telt voorlopig 53 actoren met een werking op dit vlak. Voor een deel betreffen dit actoren uit het lokale cultuurbeleid (de cultuur- en gemeenschapscentra, de bibliotheken,...). In het bijzonder moeten hier ook het bredere sociaal-culturele werkveld en maatschappelijk middenveld worden aangestipt: Archeduc (Vormingplus), Davidsfonds, Willemsfonds, Gezinsbond, Femma, Huis van het Kind, Huis van het Nederlands, Groep INTRO, e.a.). Allen worden ze gezien als een (mogelijke) partner voor het bovenlokale cultuurveld (met stip geldt dat voor Archeduc). Een vergelijking met de hierboven geciteerde cijfers uit 'Statistiek Vlaanderen' beaamt dat cursussen een belangrijk gegeven zijn in het culturele vrijetijdsaanbod in de regio.

De actoren actief op het vlak van 'leren en participeren' schuiven een aantal noden naar voor. Zo leeft (net als bij de andere functies) het aanvoelen dat bepaalde bevolkingsgroepen nauwelijks

worden bereikt en dat een groot deel van het vormingsaanbod al lokaal wordt ingevuld. Dat er heel wat actoren op dit domein actief zijn, betekent evenwel nog niet dat er al sprake is van optimale afstemming en/of samenwerking. Op dit vlak zijn stappen te zetten. Daarbij is het belangrijk om van naderbij te bekijken wat de activiteiten van de actoren precies inhouden. Een meer specifieke cijfermatige en kwalitatieve mapping moet dit afzonderlijke veld in kaart brengen zodat duidelijk wordt waar bijsturing mogelijk is, waar leemtes zijn (bv. inhoudelijk, doelgroepen) en waar kansen liggen voor gezamenlijke, bovenlokale en transversale initiatieven.

Vaststellingen bij de opmaak van de veldtekening

Het is de eerste maal dat er in onze regio met een veldtekening werd gestart. Wat regionale veldtekeningen betreft, ligt er mogelijks een belangrijke faciliterende en ondersteunende rol weggelegd voor het nieuwe steunpunt voor Bovenlokale Cultuur.

Bij de opmaak van deze veldtekening stelden we vast dat dit geen gemakkelijke klus is en dat er nog belangrijke basisinformatie ontbreekt die kan bijdragen tot het verdiepen, versterken en verbreden van onze regiowerking. Verbreding is daarbij zowel geografisch als sectoraal te begrijpen. Relevante databases zijn niet aanwezig en de eigen veldkennis blijkt nog (te) sterk gebonden aan de (voor)geschiedenis van IGS Noordrand. Bovendien is er een grote nood om de kennisbasis te verbreden naar bijvoorbeeld de erfgoedsector, amateurkunsten en sociaal-culturele actoren en naar de belendende percelen van het bovenlokale cultuurveld.

Zoals gezegd, werden er in de regio voorheen al regelmatig transversale uitstappen gemaakt vanuit bestaande actoren en netwerken, maar een geconcentreerde aanpak met een langetermijnperspectief en meer strategische gerichtheid dient zich nu duidelijk aan.

Tegelijk komen uit deze eerste oplijsting van actoren en de bespreking daarvan met de IGS-partners ook al enkele concrete vaststellingen en uitdagingen op tafel, waarmee we nu reeds aan de slag kunnen, daarbij vertrekkend vanuit de reeds opgebouwde sterktes:

- meer ruimte creëren voor innovatie en experiment,
- het verbreden van het bestaande aanbod om specifieke bevolkingsgroepen meer en beter te betrekken (kinderen en jongeren; burgers van diverse herkomst)
- en ruimte creëren voor meer kwetsbare culturele praktijken.

We werken dit verder uit in volgende hoofdstukken.

3.3. Vijf regiospecifieke uitdagingen voor de Noordrand

De nieuwe uitdagingen die het decreet bovenlokale cultuurwerking aan regionale samenwerking stelt, vragen tijd en capaciteit en deels ook een omslag in denken en werken. Voor een nieuw en vrij groot IGS als Noordrand, en met het vooruitzicht op slechts 1,5 medewerker en een minimaal basisbudget, is die opdracht nog steviger dan in andere regio's. Anderzijds is de roep van het decreet naar verbreding en meer aansluiting op maatschappelijke uitdagingen niet nieuw voor alvast de bestaande culturele netwerken in onze regio.

Getuige daarvan tal van sectoroverschrijdende projecten en trajecten in de voorbije jaren. Maar het besef en de wil is er om een extra verbredende en verbindende slag te maken. Zonder de meerwaarde van de bestaande sectorspecifieke netwerken uit het oog te verliezen, gaan we de volgende jaren voluit maar stapsgewijs voor een verbreding in scope en werking van de intergemeentelijke samenwerking en dit met een bijzondere focus op specifieke culturele en maatschappelijke uitdagingen in de regio.

Met de decretale krijtlijnen als kompas en de regionale omgevingsanalyse als basis verkenden we tijdens een intensief traject met een brede groep betrokkenen (zie hoger) gedeelde regionale uitdagingen en hoe hiermee om te gaan. Van een longlist evolueerden we naar een shortlist van vijf strategische uitdagingen voor de regio, waarop we via samenwerking, ondersteuning en impulswerking prioritair willen inzetten. Deze vijf 'Noordrand'-uitdagingen betreffen kwesties die van belang zijn voor de toekomstgerichte ontwikkeling van de regio, en waarbij o.i. het cultuurveld (mee) een bepalende rol kan spelen. We zien een gedeelde nood om in te zetten op de meerwaarde van cultuur voor *kinderen en jongeren*, de nood om *drempels weg te nemen* die cultuurparticipatie in de weg staan, de nood om meer in te spelen op het *internationale en het superdiverse* karakter van de regio, de nood om meer inclusief te werken door aan *iedereen* gediversifieerde kansen te bieden voor een kwalitatieve culturele ontplooiing, en de nood om in de regio de waarde en verbindende kracht van *erfgoed* meer aan te boren.

Vijf strategische uitdagingen voor de Noordrand-regio

1. Inzetten op de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren
2. Drempels voor cultuurparticipatie wegnemen
3. Inspelen op het sterk internationale en superdiverse karakter van de regio
4. Een kwalitatief en gevarieerde cultuurpraktijk voor iedereen
5. Inzetten op de verbindende kracht van erfgoed

Deze uitdagingen zien we niet als een keurslijf, maar staan als 'strategische uitdagingen' vooraan op ons netvlies. Ze staan bovendien deels naast de bredere decretale opdrachten om actoren van binnen en buiten de sector met elkaar te verbinden en samenwerking te stimuleren, zonder dat die per se met deze vijf uitdagingen hoeven te kruisen.

Voor elk van deze uitdagingen willen we actiegericht **werven** uitzetten en relevante actoren - publieke en private - van binnen en buiten de sector mobiliseren om zich hiervoor voluit of deels mee te engageren³. Op deze manier ontwikkelt het IGS zich als een activerende en faciliterende hub binnen een breed netwerk van actoren die zich in verschillende maten en gewichten inschrijven in een gedeeld regioverhaal.

³ In aanloop naar het actieplan voor de cultuurnota organiseerden we in juni 2019 reeds verkennende mini-werfbijeenkomsten om per strategische uitdaging het bredere werkveld in kaart te brengen, meer concrete doelstellingen te bepalen en mogelijke initiatieven of acties te verkennen.

Hieronder lichten we de vijf weerhouden strategische uitdagingen kort toe. Ze vormen samen met de decretale kernopdrachten (zie verder ‘strategische kerndoelstellingen’) het kader waarbinnen toekomstige initiatieven en samenwerkingen richting en betekenis zullen krijgen.

Strategische uitdaging 1:

Inzetten op de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren

Mede gevoed door de cijfers in de sociaal-demografische foto van de regio (vergroening, deels gecombineerd met verkleuring in een deel van de regio) stipt het bovenlokale cultuurveld in de regio de nood aan om nog sterker in te zetten op de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren. De actoren zien de kinder- en jeugdtijd als periodes die op alle vlakken bepalend zijn voor de culturele, sociale en maatschappelijke ontwikkeling, en dus de toekomst, van kinderen en jongeren. Uit alle onderzoek blijkt immers dat er een hogere kans op impact is als mensen reeds op jonge leeftijd in contact komen met cultuur (zowel passief als actief en creatief). Dat kan in verschillende omgevingen: het ouderlijk milieu, de school, het jeugdwerk en onder vrienden/peers. Dit opent vele mogelijkheden voor relevante partnerships met andere sectoren, in het bijzonder welzijn, jeugd en jeugdwerk en uiteraard ook het onderwijs (tijdens en buiten de schooltijd). Een eenvoudige uitdaging is dit evenwel niet omdat er een gedifferentieerde aanpak nodig is voor o.a. verschillende leeftijdsgroepen en verschillende herkomsten (bijvoorbeeld op het vlak van talige achtergrond, verschillende culturele referentiekaders,...).

Kijken we naar bestaande initiatieven en aanbod in de regio Noordrand op dit terrein, dan blijkt dat hier al heel wat ervaring mee is, vooral dan wat ‘kinderen’ betreft, ook op het vlak van bovenlokale en transversale samenwerking (bv. het project Spabruis+ dat focust op verdiepende educatieve omkadering van schoolvoorstellingen, bv. regionale taal- en leesbevorderings-initiatieven, e.a.). We zien daarentegen relatief weinig initiatieven op het vlak van culturaanbod en cultuurwerking voor en met 12+ en 16+, wat met name ook geldt voor meer kwetsbare jongeren. Het wegvallen van de provinciale subsidies en de nu reeds sterk bevroegde projectenpot van het decreet bovenlokale cultuurwerking bedreigen evenwel bestaande dynamieken en de ontwikkeling van nieuwe. Bestaande samenwerkingsinitiatieven integreren binnen de reguliere werking en reguliere budgetten, op dit vlak of op andere vlakken, wordt in onze en andere regio’s aanvoeld als een weinig realistische ambitie van de decreetgever.

Op het vlak van kinderen en in mindere mate ook jongeren, zijn er in de regio nu reeds verschillende transversale samenwerkingen, meestal vertrekkend vanuit bestaande culturele netwerken: bv. vanuit bibliotheken en cultuur- en gemeenschapscentra met o.a. het DKO, het lager en secundair onderwijs, Gezinsbond, Kind en Gezin, het jeugdwerk, ... De regio ziet het potentieel om in de toekomst de wisselwerking met andere sectoren binnen en buiten cultuur nog te intensiveren en te verbreden.

Hoe kan de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren meer worden aangeboden? Noden die de bevroegde actoren op tafel legden om dit potentieel meer aan te boren, zijn een betere kennis van en visie op de leefwereld van deze doelgroepen, mede in het licht van ingrijpende sociale en culturele verschuivingen, deels gevoed door technologische (digitale en andere) ontwikkelingen. Dat leidt voor een aantal actoren vanzelf tot de nood om de eigen scope

inhoudelijk breder te zetten dan het 'klassieke' aanbod en meer in te zetten op *urban* en digitale cultuur + ook met name jongeren meer (mee) in de driver's seat te zetten.

Voor dit alles is er bij de sector ook een nood om een beter zicht te krijgen op wat er nu reeds op welke terreinen gebeurt en op wie waarvoor precies mogelijke partners zijn. Tegelijk is er ook de vraag om tijd en ruimte te voorzien voor uitwisseling en wederzijdse inspiratie met het oog op kruisbestuiving en gezamenlijke resultaten.

Strategische uitdaging 2: Drempels voor cultuurparticipatie wegnemen

Iedereen heeft recht op cultuur, cultuurparticipatie en cultuurbeleving, maar tal van drempels staan hier in de weg. Het gaat daarbij deels om praktische drempels op het vlak van communicatie, toeleiding, prijs, aanbod-match, taal, cultuur, gezondheid, mobiliteit, enz. Maar, zo leert onderzoek, ook om aansluiting bij de leefwereld van specifieke bevolkingsgroepen. Onderzoek leert tevens dat sociale en demografische parameters sterk bepalend zijn voor de kansen op culturele ontplooiing. Drempels zijn veelvuldig en hoger voor maatschappelijk kwetsbare bevolkingsgroepen. Voor een vergrijzende bevolking wordt de kans op fysieke en mentale drempels hoger (minder mobiel, zorgbehoevend, veiligheidsgevoel). Een gediversifieerde aanpak is nodig. Hoe cultuurparticipatie bevorderen voor mensen in armoede, mensen met beperkingen, singles, één-ouder-gezinnen, mensen met achterstand qua taal of mediawijsheid, bepaalde groepen jongeren, ...?

Deze strategische uitdaging is niet specifiek voor Noordrand, maar wordt hier wel extra sterk aangevoeld, mede op basis van inzichten uit de omgevingsanalyse en verkennende contacten met de lokale besturen en actoren van binnen en buiten de cultuursector. Dit resulteerde in de vraag naar prioritaire aandacht voor kwetsbare bevolkingsgroepen, met name mensen in armoede (al dan niet in combinatie met verkleuring) en mensen met fysieke of mentale beperkingen (al dan niet in combinatie met vergrijzing).

Er gebeurt ook op dit terrein best al veel in de regio, is het besef, maar er is vooralsnog geen gezamenlijke strategische gerichtheid om hier vanuit cultuur en in samenwerking met andere sectoren impactvol op in te zetten. Het besef is aanwezig dat dit zowel een meer inclusieve werking veronderstelt, als vaak ook maatwerk en totaal andere benaderingen. Dit laatste lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet en is bovendien zeer tijds- en kostenintensief.

Actoren wijzen op de belangrijke rol van vrijwilligers hierbij en signaleren het cruciaal belang om de juiste partnerships te ontwikkelen, binnen en vooral buiten de cultuursector (zorg en welzijn, netwerken van mensen die in armoede leven, specifieke gemeenschappen) en ook met Vlaanderen (expertisecentra en steunpunten, zoals Demos, publiq, Cultuurconnect). De actoren zien mogelijkheden in samenwerking met 'makelaars' die actief kunnen schakelen met andere netwerken en gemeenschappen en kijken reikhalzend uit naar de komst van een coördinator die gezamenlijke stappen kan voorbereiden. Mogelijk kunnen er wat mensen in armoede betreft, ook stappen gezet worden op het vlak van de implementatie van de UiTpas.

Ook hier signaleren de actoren een nood om initiatieven te funderen op een sterke kennisbasis, met een helder overzicht van relevante actoren en van inspirerende praktijken, alsook de nodige facts & figures over cultuurparticipatie binnen en buiten de regio.

Strategisch uitdaging 3: Inspelen op het sterk internationale en superdiverse karakter van de regio

De sociaal-demografische foto van de regio Noordrand laat ingrijpende demografische veranderingen zien en werpen een licht op de diversiteit van de bevolking in de regio. Vele mensen komen en gaan. Diverse bevolkingsgroepen (qua herkomst, cultuur, taal, opleiding, economische status, ...) hebben weinig verbinding met elkaar noch met het lokale (weinig sociale cohesie).

Wanneer we spreken over ‘internationalisering en superdiversiteit’, betreft dit enerzijds de vrij grote groep expats in de regio, voornamelijk afkomstig uit Europese landen. Expats zien we evenwel niet als prioritaire doelgroep voor IGS Noordrand: geld en opleiding zijn voor hen immers geen drempel, ze zijn korter hier, zijn mobieler, bewegen zich eerder binnen eigen expat communities met vaak speciaal op hen afgestemd aanbod, enz. In deze zin sluit IGS Noordrand ook niet aan op het expat-initiatief dat vzw De Rand eerder is gestart.

Anderzijds betreft ‘internationalisering en superdiversiteit’ in de regio ook de steeds groeiende groep van anderstalige nieuwkomers en voormalige inwoners uit voornamelijk niet-EU-landen. Dit zien we wel degelijk als een strategische uitdaging voor IGS Noordrand, zonder dit in onze aanpak evenwel te willen ‘problematiseren’. In de praktijk betreft dit een zeer diverse groep, met daarbinnen verschillende herkomsten, talen, culturen en ook leeftijden. Vaak is er een accumulatie van gelinkte maatschappelijke uitdagingen (verkleuring, verjonging, kansarmoede, taalachterstand). Tegelijk mag migratie uit niet-EU-landen ook niet gelijkgesteld worden aan kansarmoede.

In dit verhaal blijven **taal en geletterdheid** cruciale factoren. Ook op dit vlak gebeurt er best al veel in de regio, maar ook hier geven meer strategische gerichtheid en samenwerking met de juiste partners uitzicht op grotere impact. De noodzakelijke focus op taal spreekt voor zichzelf. Nederlandse taalverwerving, taal- en leesbevordering zijn belangrijk voor integratie, talentontwikkeling en sociale cohesie. Dit is ons inziens eveneens het geval voor ‘geletterdheid’ (mediawijsheid, digitale geletterdheid, ...). De culturele praktijk in de Noordrand laat al een aantal relevante initiatieven zien, zowel wat taalverwerving (bv. taalpunten in de bibliotheken en projecten als Boekenstoet waarbij voorlezers aan huis gaan) als geletterdheid betreft (bv. initiatieven mediawijsheid, digitale vaardigheden en creativiteit).

Het stimuleren en faciliteren van **ontmoeting tussen culturen** wordt als tweede cruciale factor gezien bij het inspelen op het sterk internationale en superdiverse karakter van de Noordrand-regio. Niet door dit te problematiseren, maar door het positief-onderscheidende in die veelheid van culturen naar voor te halen. Dit kan bijvoorbeeld door in het culturaanbod ook meer niet-talige en evenementiële formats te exploreren met het oog op ‘ontmoeting en wisselwerking’ tussen de rijke diversiteit in cultuuruitingen en cultuurbeleving bij mensen van verschillende herkomst in onze regio. Bovendien wordt het van belang geacht om in de werking minder te vertrekken vanuit het ‘bestaande’ aanbod en meer vanuit maatschappelijke urgenties en die vanuit een culturele invalshoek te benaderen.

Voor beide factoren (taal/geletterdheid en ontmoeting tussen culturen) doet zich ook hier een nood voor aan kennisdeling en het uitwisselen van ervaring en expertise binnen de bestaande netwerken, maar ook buiten het cultuurveld. De nabijheid van Brussel verhoogt de kansen voor uitwisseling met Brusselse actoren (binnen en buiten cultuur) en vzw De Rand. De ligging ten opzichte van Brussel biedt nog wel meer kansen. Zo bijvoorbeeld de aanwezigheid van de internationale luchthaven in de regio en het verloop van nationaliteiten die dit in de regio met zich meebrengt. Dit biedt mogelijkheden om in te spelen op socio-economische, ecologische en toeristische thema's en heeft ook een symbolische en poëtische dimensie (reizen, achterlaten, thuiskomen). Geeft dit inspiratie voor verhalen, reisverhalen, liedjes, muziek, gedichten, en gedeelde bovenlokale projecten en trajecten?

Strategische uitdaging 4: Een kwalitatief en gevarieerde cultuurpraktijk voor iedereen

Iedereen heeft recht op culturele ontplooiing en voor iedereen kan cultuur meerwaarde hebben, in welke vorm dan ook: op het vlak van esthetische beleving, sociaal contact, persoonlijkheidsvorming, gemeenschapsvorming, creatieve ontwikkeling, intellectuele verdieping. De intrinsieke waarde van kunst, cultuur en erfgoed krijgt zo ook een maatschappelijke waarde, op het menselijke, sociale en intellectuele vlak. De vrije markt voorziet niet tot nauwelijks in aanbod dat voor diverse mensen die functies kan vervullen. Het is derhalve aan de overheden en de cultuursector om culturele kansen te creëren voor iedereen en voor verschillende smaken en interesses, alsook om de instrumenten te creëren om een breed en divers publiek daarvoor te mobiliseren door daarvoor de nodige toeleiding en omkadering aan te reiken.

Kortom, een dynamische regio heeft nood aan een kwalitatief en gevarieerd culturaanbod en er moet ruimte zijn voor diverse culturele praktijken en expressievormen om van onderuit te kunnen ontstaan. De actoren stellen vast dat zich vandaag in het culturele aanbod en de culturele praktijken in de regio een aantal lacunes en hiaten voordoen, zowel op het vlak van de actieve als de passieve cultuurparticipatie. Er is (zoals ook bleek uit de veldanalyse en de oplijsting van de culturele actoren in de regio) nood aan (fysieke én mentale) ruimte voor zowel experiment en innovatie als voor creatie en productie, en in het bijzonder ook voor digitale cultuur. Het gaat daarbij o.a. om kwetsbaar werk of genres die minder bekend of verkoopbaar zijn en zelfs dreigen te verdwijnen in de regio (klassieke muziek, jazz, orgel, poëzie, dans, beeldende kunst, experimentele pop, ...), alsook om incentives om een breder publiek bekend te maken met het werk van opkomende artiesten of innovatieve, hybride formats (bijvoorbeeld street art en urban kunst in de publieke ruimte). Op dit vlak zijn er in de regio al beperkt ervaringen opgebouwd met gezamenlijke innovatieve formats (bv. Regio Klassiek, Piano Days, Iedereen Leest). Het gaat hierbij bovendien niet alleen om professionele kunsten, maar ook om innovatie binnen de domeinen van amateurkunsten en sociaal-cultureel werk, waar burgers zich anders organiseren: de actoren willen een actieve rol opnemen om vernieuwende praktijken van organisaties, verenigingen en vrijwilligers op te pikken en te versterken. Binnen IGS Noordrand hopen we tot goede afspraken te kunnen komen over wie hier een rol wil/kan opnemen en hoe dit bovenlokaal kan gedragen worden.

Strategische uitdaging 5: Inzetten op de verbindende kracht van erfgoed

De regio Noordrand kan bogen op een rijk cultureel en onroerend erfgoed, met inbegrip van het industrieel en religieus patrimonium in de regio, waar nog vele kansen liggen op tijdelijke of langdurige herbestemming. Vooralsnog staat het culturele erfgoed evenwel nog onvoldoende op de culturele radar en zijn er in de regio Noordrand ook nauwelijks initiatieven en actoren die op dit vlak een werking van bovenlokaal belang ontwikkelen.

Op **onroerend erfgoed**-vlak is er sinds kort alvast een kentering. Mede onder impuls van Vlaanderen en de provincie Vlaams-Brabant worden momenteel stappen gezet voor de oprichting in 2020 van 2 intergemeentelijke onroerende erfgoeddiensten (IOED's) in de regio, elk in de vorm van een eigen IGS- projectvereniging. Een 5-tal jaar geleden waren er ook pogingen om voor **cultureel erfgoed** een intergemeentelijke erfgoedcel op te richten, maar dit initiatief heeft zich destijds niet doorgezet omdat het perspectief op Vlaamse subsidiëring wegviel door gebrek aan budgetruimte voor nog nieuwe erfgoedcellen. De eerstvolgende erkenningsronde (indiening april 2020) komt dan weer te vroeg voor IGS Noordrand dat op cultureel erfgoed wil inzetten in het kader van deze vijfde strategische uitdaging.

De kansen voor de regio zijn legio, want de potentiële meerwaarde van inzetten op cultureel erfgoed ligt op diverse vlakken: omwille van de linken met andere culturele sectoren, met onroerend erfgoed, met vakmanschap en industrie, met natuur en landschap, met mobiliteit en ruimtelijke ordening, met toerisme, welzijn, onderwijs, enz... maar ook met vorming van en erkenning van identiteit(en), kansen op gemeenschapsvorming en persoonlijkheidsontwikkeling. Dit is de reden waarom cultureel erfgoed (m.i.v. de wisselwerking met onroerend erfgoed) in de regio Noordrand door meerdere lokale besturen en culturele actoren als specifiek aandachtspunt en behoefte wordt naar voor geschoven. Hier liggen ook tal van ondersteuningsmogelijkheden op niveau Vlaanderen (FARO, WIE, Herita, VIAA, VVIA, Histories, ...) en voor onroerend erfgoed ook op het niveau van de provincie Vlaams-Brabant. Afstemming en samenwerking met de in oprichting zijnde IOED's (zie hoger) ligt hierbij uiteraard voor de hand.

3.4. Beschrijving specifieke troeven van de regio

Uit de bovenstaande (voorlopige) analyse komen een aantal troeven voor cultuur binnen de regio Noordrand op tafel. De nabijheid van Brussel leidt tot kansen en uitdagingen. Binnen het cultuurveld doet de randstedelijke context een voedingsbodem ontstaan voor een diversiteit van actoren binnen het cultuurveld, zowel publiek als privaat, alsook voor initiatieven van onderuit.

- Binnen dit cultuurweefsel in de Noordrand zijn de actoren van het lokaal cultuurbeleid momenteel nog de sterkhouders. Als cultuur- en gemeenschapscentra en bibliotheken zorgen ze voor een sterk netwerk, vooral op het vlak van cultuurspreiding en in mindere mate ook van 'leren en participeren'. Ze worden gekenmerkt door een professionele werking, een overwegend kwalitatief en divers aanbod, alsook door hun expertise om daarmee een groot en toch min of meer divers publiek te bereiken. Binnen dit cultuurweefsel zien we ook verschillen: van een groot A-centrum dat bovendien ook via het Kunstendecreet wordt ondersteund op het vlak van professionele beeldende kunstwerken, tot een reeks van kleinere gemeenschapscentra.

- Draagvlak bij de dertien gemeenten om deze historisch opgebouwde sterktes in het licht van bestuurlijke veranderingen niet te laten verdwijnen, maar toekomstgericht te laten evolueren door de kansen te grijpen die het decreet bovenlokale cultuurwerking biedt.
- Tijdens het voortraject tot dit IGS-dossier is reeds een belangrijke aanzet gegeven om een netwerk van netwerken uit te bouwen, met uitzicht op verdere verbreding. Collega's uit verschillende gemeenten en verschillende sectoren leerden elkaar en elkaars werking (beter) kennen, dachten en werkten samen aan een visie en strategie voor de regio, weten elkaar inmiddels te vinden, en engageerden zich om voluit de volgende fase in te gaan.
- In een aantal gemeenten laat de mapping reeds een sterk vertakt weefsel zien van verenigingen (sociaal-cultureel, amateurkunsten en erfgoed).
- Wat centra en bibliotheken betreft, is er reeds een historiek van vallen en opstaan op het vlak van bovenlokale samenwerking, die decennia terug gaat. In het verleden werd er op diverse vlakken samengewerkt: kennisdeling en gezamenlijke agendasetting, de afstemming van het aanbod, gezamenlijke projecten en trajecten, innovatie op het vlak van formats, gezamenlijke initiatieven om meer ruimte te bieden voor een divers en kwalitatief aanbod met aandacht voor kwetsbare niches (dans, klassiek), gezamenlijke initiatieven om moeilijk te bereiken doelgroepen aan te spreken en initiatieven op het vlak van digitalisering.
- Deze specifieke netwerken van 'lokale cultuurvoorzieningen' nemen reeds jarenlang initiatieven om te 'verbreden': ze hebben - voornamelijk projectmatig - een bewezen ervaring op het vlak van samenwerking met andere domeinen, ze kunnen 'over het muurtje kijken'.
- Noordrand is een relatief welvarende regio, met binnen een beperkte actieradius toegang tot een waaier aan voorzieningen, mede door de aanwezigheid van Brussel. Voordelen van de Brusselse nabijheid liggen o.a. op het economische, toeristische en ook het culturele vlak, met mogelijkheden tot samenwerking en uitwisseling met Brusselse culturele spelers.
- Er dienen zich kansen aan op het vlak van experiment en innovatie. Denk aan relatief recente initiatieven op het vlak van kunst, cultuur, ondernemerschap + vaak ook erfgoed op het snijvlak van publiek en privaat initiatief: Kruitfabriek (Vilvoorde), Broeksite (Machelen), Ateliers (Zaventem), Raven (Zaventem) en Koffiefabriek (Grimbergen). Dit soort van initiatieven zien we vooral in de 'cluster van gemeenten' rond Brussel. Samenwerking met zowel de privésector als de cultuurcentra is verder te verkennen, zowel inhoudelijk als qua ondersteuning^[1] (financieel, infrastructuur, expertise, digitalisering, innovatie, gewicht, ...)
- Er is veel erfgoed in de regio en dat is een troef, al blijkt niemand daar een goed overzicht van te hebben. Bovendien zijn er relatief weinig bovenlokale actoren actief op dit terrein en is de wisselwerking met de cultuursector sensu stricto tot nog toe eerder beperkt. De cultuursector beseft dat hier kansen gemist worden, afgaande op ervaringen in andere regio's. De ontwikkeling van intergemeentelijke onroerende erfgoeddiensten en de sleutelrol daarbij van het Regionaal Landschap Brabantse Kouters is alvast een lichtpunt en kan indirect ook voor de culturele erfgoedsector een nieuwe impuls betekenen.

3.5. Beschrijving specifieke noden in de regio

Alle lokale besturen en bestaande samenwerkingsverbanden in de Noordrand zijn zich bewust van de noodzaak en de meerwaarde van bovenlokale culturele samenwerking. Tegelijk is er het besef dat een sterk bovenlokaal cultuurweefsel niet zonder *impulsen voor bovenlokale uitwisseling* kan ontstaan en zich verder kan blijven ontwikkelen. In die zin is het cruciaal dat het nieuwe decreet bovenlokale cultuurwerking perspectief kan bieden op zowel een doorstart als een hernieuwde werking door via bovenlokale samenwerking in te spelen op regio-specifieke noden en uitdagingen.

- De Noordrand (en met name de aan Brussel grenzende gemeenten ervan) is een regio gekenmerkt door snelle sociale en demografische veranderingen: verjonging, verkleuring en verarming. Culturele actoren, met vaak een eigen trouw en vast publiek, weten zich door de feiten uitgedaagd om hier extra op in te zetten.
- Het aanvoelen leeft dat aanbod en werking te zeer op vertrouwddheid en veiligheid spelen, hoe waardevol dit op zich ook wordt geacht. Het besef leeft dat er meer (en anders) kan en moet ingezet worden op jongeren en kwetsbare bevolkingsgroepen, en dat het eigen aanbod en de eigen werking vandaag hoofdzakelijk aantrekkelijk is vanuit een wit perspectief. De vraag leeft hoe hier op een werkende en haalbare manier werk kan worden van gemaakt, al dan niet in samenwerking.
- Die nood aan een transitie naar een meer inclusief cultuurverhaal voor de Noordrand spoort met een sterke *nood aan het verbreden van partnerships en netwerken*. Die nood liet zich in het verleden al duidelijk zien in de integratie van bestaande netwerken voor cultuur- en gemeenschapscentra, bibliotheken en cultuur- en vrijetijdscoördinatoren (NoRa+) en in de uitbouw van transversale partnerships. De behoefte leeft om verder te verbreden binnen cultuur (meer inzetten op cultureel erfgoed en samenwerking met jeugdwerk en sociaal-cultureel werk) en ook transversale connecties uit te diepen (onroerend erfgoed, welzijn, onderwijs, toerisme, ...). Ook de mogelijkheid om meer en beter samen te werken met partners op het Vlaamse niveau (Steunpunt voor Bovenlokale Cultuur, Danspunt, Poppunt, Faro, Kunstenpunt, Cultuurconnect,...) wordt gezien als een strategische opportuniteit.
- Zowel uit de sociaal-demografische foto van de regio als uit de culturele veldtekening verschijnt het beeld van de Noordrand als een *diverse regio* op zeer verschillende vlakken. De gemeenten die grenzen aan Brussel zijn overwegend meer verstedelijkt, de kring daarrond is meer landelijk. Dat uit zich zowel op het vlak van de uitdagingen (die gepaard gaan met een grotere verstedelijking en derhalve snellere demografische wijzigingen) maar ook van de kansen: een sterker aanbod van stedelijke functies, waaronder cultuur. Die diversiteit binnen de regio is een element waar alle actoren zich nadrukkelijk willen toe verhouden.
- Vanuit een ‘functioneel’ perspectief kwam de nood naar boven voor de *versterking van de functies ‘innovatie’ en ‘experiment’*. Hoewel er een aantal actoren in de Noordrand op dit vlak actief zijn, is dit voor de meesten geen kernactiviteit en ook niet erg zichtbaar. Er

doet zich bij actoren een nood voor om hier meer op te kunnen inzetten, zowel binnen de eigen werking als door het exploreren van diverse vormen van samenwerkingsverbanden (bijvoorbeeld met initiatieven die zich richten op het stimuleren van ondernemerschap, regio-ontwikkeling, creatieve hubs,...)

- Omdat IGS Noordrand as such nieuw is, doet zich een *noodzaak voor om die inhoudelijke verbreding te funderen met een degelijke kennisopbouw*. De bovenstaande veldanalyse liet zien dat er op dit moment lacunes zijn in de kennisopbouw, mede ook omdat de capaciteit tot op heden ontbrak om daarop in te zetten. De opstart van het nieuwe IGS moet toelaten hier stappen te zetten.
- Een ‘nood’ waaraan de sector en de regio niet veel zelf kunnen doen is de vaststelling dat transversale samenwerking op regiovlak belemmerd wordt door telkens weer andere regio-afbakeningen per sector. Dit is in onze regio vrij uitgesproken het geval, variërend van sport en toerisme, over onroerend erfgoed en welzijn.

4. Visie, positionering, missie en regierol

4.1. Visie op bovenlokale cultuurwerking in de Noordrand

Met deze bovenlokale cultuurnota leggen we een tussentijds verslag voor van een intensief en interactief traject in de richting van gezamenlijke visie- en strategieontwikkeling voor een regio die met diverse culturele en maatschappelijke kansen en uitdagingen wordt geconfronteerd. Dit traject werd deels gevoed door de bevindingen uit de omgevingsanalyse (zowel sociaal-demografisch als cultureel), deels ook door de talrijke contacten en bijeenkomsten met sectoractoren die hun rijke veldkennis en praktijkervaring deelden in de zoektocht naar de toekomstige bovenlokale plek van cultuur in de regio Noordrand en de daaraan gerelateerde gedeelde uitdagingen en mogelijke pistes voor toekomstige samenwerking.

Een rode lijn vormen de pro's en de contra's van de nabijheid en de invloedssfeer van Brussel als internationale grootstad. Enerzijds zijn er evidente voordelen op het vlak van infrastructuur, (internationale en interregionale) connectiviteit, economie, toerisme en de nabijheid van grootstedelijke functies, waartoe ook kunst en cultuur behoort. Tegelijk brengt het nu reeds internationale en superdiverse karakter van de regio ook specifieke uitdagingen met zich mee. Grootstedelijke kwesties deinen verder uit en stoppen niet aan de grens van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waardoor ook de Vlaamse noordrand steeds meer geconfronteerd wordt met uitdagingen op het vlak van o.a. mobiliteit, verkleuring, verarming, onderwijs, samenleven en sociale cohesie.

We merkten reeds herhaaldelijk op dat de kansen en uitdagingen die de nabijheid van Brussel met zich meebrengt, niet in alle gemeenten van de Noordrand op dezelfde manier spelen. De Noordrand is immers geen homogene regio, laat staan een regio met een eenduidige identiteit.

We maakten in deze zin al het onderscheid tussen een meer ‘randstedelijke’ en een meer ‘landelijke’ context. Tegelijk valt het evenwel te vermoeden dat de meer randstedelijke kwesties zich geleidelijk aan ook meer zullen laten voelen in de gemeenten die verder van Brussel liggen. Toch bundelden precies deze dertien gemeenten nu de krachten om gezamenlijk in te zetten op gedeelde kansen en uitdagingen voor de regio. De verschillen tussen en binnen de gemeenten in de Noordrand worden daarbij niet genegeerd of als probleem gezien, maar als evenzovele sterkten waarop parallel kan worden ingezet. Dit is voor de betrokken gemeenten en actoren in de Noordrand de aangewezen manier om voorbij de gemeentegrenzen en sectorschotten bij te dragen aan de ontplooiing van de regio op cultureel, sociaal, menselijk en economisch vlak.

Waar willen we over tien jaar staan? Blikken we vooruit op de toekomst van de Vlaamse Noordrand van Brussel, dan zien we een zeer dynamische regio die *the best of both worlds* combineert. Het randstedelijke gebied deelt in de dynamiek van een bruisende internationale grootstad en behoudt de rust, het groen, de herkenbaarheid en geschiedenis van een meer landelijke omgeving. Burgers, bewoners of bezoekers zijn hier soms korter en soms langer, maar iedereen voelt zich thuis in de Noordrand, want de regio is meer dan ooit een plek van ontmoeting geworden. Ongeacht hun sociale of geografische herkomst of leeftijd krijgen mensen de kans om zich maatschappelijk, cultureel, sociaal en economisch te ontplooien.

Vandaag en in de toekomst blijft cultuur belangrijk voor de regio, want ze is zichtbaar een belangrijke motor voor die sociale, menselijke en intellectuele ontplooiing. Om dat potentieel te kunnen aanboren is een divers, kwalitatief en gevarieerd cultureel aanbod nodig, waaraan alle inwoners kunnen deelnemen en deelhebben. Dat aanbod moet omwille van zijn diversiteit herkenbaar zijn voor mensen met diverse leefstijlen en van diverse herkomst en hen ruimte bieden om zich te ontplooien en initiatieven te nemen. In de toekomst wordt het potentieel van het rijke erfgoed in de Noordrand-gemeenten optimaal aangeboden.

De bijdrage van de culturele spelers is belangrijk. Ze zijn verantwoordelijk voor dit kwalitatieve en gevarieerde aanbod, nemen mee de drempels weg die de toegang tot deelnemen en deelhebben belemmeren en hebben een bijzondere aandacht voor kinderen en jongeren. Zij zijn niet alleen het publiek of de actoren van de toekomst, maar vooral ook van vandaag. Dit aanbod voorzien en toegankelijk te maken, daar onze werking op aanpassen, en daarbij inspelen op soms snelle en turbulente maatschappelijke ontwikkelingen, kan enkel vanuit samenwerking. We willen toewerken naar een sterk bovenlokaal cultureel weefsel waarbinnen diverse culturele actoren (publiek, middenveld, profit) voorbij de gemeentegrenzen samenwerken met elkaar en, vanuit vertrouwen, een gedeelde urgentie en engagement, met gelijkgestemde zielen in andere sectoren (onderwijs, welzijn, toerisme,...) en ook buiten de regio.

De IGS Noordrand stelt zich op als bescheiden maar actieve netwerker, matchmaker en facilitator die deze allianties mogelijk maakt, die vernieuwende praktijken oppikt en versterkt en er zo toe bijdraagt dat cultuur zijn rol als sociale, menselijke en maatschappelijke motor voor de Noordrand ten volle kan realiseren.

4.2. Positionering Noordrand en samenwerking met actoren

Het perspectief van IGS Noordrand is van meet af aan *cultuur-breed*, zoals het decreet bovenlokale cultuurwerking ook vereist. Pragmatisch zijn we in eerste instantie gestart met de drie *bestaande* culturele samenwerkingsverbanden als kernactoren (bibs, centra, coördinatoren) en vanaf 2020 verbreden we geleidelijk aan met nog andere regionale culturele platformen en regionale cultuurwerkingen. Nog verdere *structurele* verbreding van het IGS (d.i. binnen de structuur van het IGS) met nog andere sectoren (bv. sport, toerisme, welzijn) wordt niet wenselijk geacht omdat dit niet zou matchen met de *culturele* positionering van dit IGS (m.u.v. direct cultuurgerelateerde sectoren zoals onroerend erfgoed en deeltijds kunstonderwijs). Bovendien duiken er desgevallend nog andere knelpunten op zoals bv. het probleem van verschillende regioafbakening. *Project- of trajectmatige verbreding* met niet-culturele sectoren (bv. jeugd, welzijn, onderwijs, sport, toerisme, ...) is uiteraard wél al meteen mogelijk én wenselijk. Overigens is dit niet geheel nieuw want dit behoort ook nu reeds tot de regelmatige praktijk van bibliotheken en centra, alsook van hun respectievelijke samenwerkingsverbanden.

IGS Noordrand heeft, zoals eerder geschetst, een voorgeschiedenis binnen drie culturele ‘deelsectoren’ die deel uitmaken van het lokale cultuurbeleid: de cultuur- en gemeenschapscentra, de openbare bibliotheken, de cultuurbeleids- en vrijetijdscoördinatoren. Elk voor zich hebben deze specifieke deelsectoren al transversale connecties uitgebouwd met andere beleidsdomeinen. Noordrand neemt dit als sterkte mee in de toekomstige uitbouw van een cultuurbreed bovenlokaal netwerk voor de regio. Voor een meer specifiek overzicht van de culturele actoren binnen de regio, verwijzen we naar de culturele veldtekening in de omgevingsanalyse onder 3.2. Hieronder gaan we dieper in op de strategische positionering van IGS Noordrand ten aanzien van de diverse types van vnl. bovenlokale actoren a) binnen cultuur en b) in andere beleidsdomeinen.

Culturele actoren

Algemeen: de bestaande sectorspecifieke netwerken zijn en blijven een historisch opgebouwde sterkte en de ruggengraat van IGS Noordrand, maar het IGS neemt van bij aanvang initiatieven om het eigen netwerk structureel te verbreden tot een cultuurbreed netwerk.

- *Cultuur- en gemeenschapscentra* (vier cultuurcentra en zeven gemeenschapscentra) en *openbare bibliotheken* (13 bibliotheken) hebben een sterke voorgeschiedenis op het vlak van bovenlokale cultuurwerking en blijven belangrijke kernpartners bij de ontwikkeling van het cultuurbrede netwerk dat IGS Noordrand voor ogen heeft.
- *Bovenlokale actoren in de culturele erfgoed sfeer* maakten in het verleden geen deel uit van de bestaande bovenlokale cultuurnetwerken, maar daarvoor wordt op korte termijn naar verbreding gezocht, mede als opstap naar de strategische erfgoed-uitdaging die het IGS Noordrand zich als ‘vijfde uitdaging’ heeft gesteld. We starten alvast met het in kaart brengen en mappen van relevante praktijken en het initiëren van cultureel erfgoed-overleg in de regio.
- *Vormingplus*: met Archeduc (de Vormingplus-instelling in Vlaams-Brabant) zijn al meerdere verkennende contacten geweest in aanloop naar deze cultuurnota, wat

resulteerde in het engagement van Archeduc om als strategische partner mee een werk te maken van een aantal strategische uitdagingen voor de regio (wegnemen van drempels voor participatie, inspelen op het superdiverse en internationale karakter van de regio). Er is de mogelijkheid om samen vormingsreeksen op te zetten rond bijvoorbeeld sociaal-artistieke projecten.

- *Socio-culturele verenigingen en amateurkunsten-verenigingen van bovenlokaal belang*: vanuit de bestaande sectorspecifieke netwerken zijn er actieve contacten en zelfs regelmatige samenwerkingen met socio-culturele actoren en amateurkunsten-organisaties in de regio. Dit veld wordt verder in kaart gebracht en actief betrokken bij de verdere inhoudelijke uitbouw van het IGS.
- *Andere*:
 - Er is een formele samenwerking met vzw De Rand omdat een gedeelte van de Noordrand-regio overlapt met het werkgebied van vzw De Rand. Ook los hiervan werd de voorbije maanden reeds de wisselwerking en samenwerking met vzw De Rand actief verkend met als basis de vooruitgeschoven strategische uitdagingen voor de regio.
 - Connecties met Vlaamse steunpunten en netwerken met expertise op het vlak van cultuur: uiteraard het steunpunt Bovenlokale Cultuur, maar ook bijvoorbeeld Demos, publicq, FARO, Poppunt, Kunstenpunt, Cultuurconnect, VIAA/Packed, e.a
 - IGS Noordrand is reeds een actieve deelnemer van het opgestarte 'Lerend Netwerk van IGS-en' in de schoot van het Steunpunt voor Bovenlokale Cultuur en heeft ook los daarvan geregeld contact met al bestaande IGS-en.

Beleidsdomein-overschrijdende actoren

Voortbouwend op al bestaande samenwerkingen m.b.t. verschillende strategische uitdagingen voor de regio, verkent IGS Noordrand momenteel proactief nog andere strategische allianties met relevante bovenlokale actoren in andere beleidsdomeinen. Zo bijvoorbeeld op het vlak van:

- *Onderwijs*: Scholen, Deeltijds Kunstonderwijs, Centra voor Volwassenenonderwijs en Centra voor Basiseducatie zijn belangrijke strategische partners met het oog op meerdere prioritaire uitdagingen (meerwaarde voor kinderen en jongeren; wegnemen van drempels; taal en geletterdheid; e.a.) via de creatieve opleidingen die kunnen gelinkt worden met culturele projecten (bv. opleiding fotografie en expo). Er zijn op dit vlak al meerdere samenwerkingen vanuit de specifieke samenwerkingsverbanden (cc's/gc's en bibliotheken).
- *Welzijn*: Op welzijnsvlak zijn er landelijke organisaties met lokale afdelingen, die mogelijke partners zijn voor specifieke regio-initiatieven. Vooral rond psychisch welzijn zijn er nu reeds linken vanuit cultuur (bv. Alzheimercode, Te Gek, ...) via o.a. de samenwerking met LOGO Zenneland (lokaal gezondheidsoverleg). Er is ook nu reeds samenwerking tussen de bibliotheken en Domo vzw om het lezen in kwetsbare gezinnen te bevorderen.
- *Onroerend erfgoed*: Monumenten en archeologische sites hebben verhalen en zijn boeiende plekken om mensen mee te verbinden. Onroerend erfgoed is dan ook een belangrijke strategische partner, o.a. vanuit de doelstelling om meer in te zetten op het

verbindende potentieel van erfgoed met 'cultureel erfgoed' als eerste invalshoek. Einde 2019 zijn er in de regio twee Intergemeentelijke Onroerend Erfgoeddiensten in oprichting. Ook Herita is hier een mogelijke partner.

- *Toerisme en Landschap*: Toerisme Vlaams-Brabant, regio Groene Gordel is een partner om meer in te zetten op cultuur in relatie met toerisme. Dit gebeurt tot nu toe slechts beperkt en louter projectmatig, voornamelijk gemeente per gemeente ook. Mogelijkheden zijn er bijvoorbeeld op het vlak van landschappen, kastelen, parken en tal van erfgoedlocaties. Directe samenwerkingskansen zijn er met Regionale Landschappen en het toeristisch samenwerkingsverband Brabantse Kouters. Agentschap Natuur en Bos is een mogelijke partner voor evenementen met een hart voor natuur, bos of park. VELT (de vereniging voor Ecologisch Leven en Tuinieren) is een mogelijke partner voor evenementen die kiezen voor een kleine ecologische voetafdruk.
- *Economie*: er ligt potentieel in mogelijke samenwerking met diverse initiatieven gericht op creative industries, ondernemerschap, e.a. (Kruitfabriek, Broeksite, Ateliers, Koffie-fabriek, ...)
- *Sport*: mogelijkheid om cultuur te integreren bij evenementen, zoals het Gordelfestival. Er is geen provinciaal domein in onze regio maar er zijn wel mogelijkheden. De sportadministratie van de Vlaamse Overheid en de Vlaamse Atletiekliga zetten in op G-Sport, en zijn derhalve mogelijke partners voor de doelstelling om inclusief te werken en kwetsbare kinderen en jongeren te versterken via cultuur. In de Noordrand is er geen gestructureerde regionale sportwerking; er is wel regelmatig informeel overleg tussen de sportfunctionarissen van diverse gemeenten.
- *Jeugd*: is een belangrijke strategische partner vanuit de doelstelling om meer in te zetten op de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren. Kwetsbare kinderen en jongeren versterken via kunst en cultuur kan regionaal in partnership met Groep Intro en Arktos. Jeugdhuisen en jeugddiensten zijn hierin eveneens logische potentiële partners, Mogelijke partners zijn tevens landelijke bovenbouw-organisaties zoals Formaat (federatie van de jeugdhuisen), de Ambrassade (steunpunt jeugdwerk, jeugdinformatie en jeugdbeleid, Bataljong (netwerk van jeugddiensten, schepenen van jeugd en jeugdraden), de Vlaamse Dienst Speelpleinwerk (VDS), e.a. In de regio is er een overleg van de coördinatoren van speelpleinwerkingen, mede met input van VDS. Projectmatige samenwerking in de regio is er overigens nu reeds met het onderwijs, met academies, de jeugddiensten, de jeugdhuisen, het jeugdwerk, integratiediensten, e.a. Structureel regionaal overleg en samenwerking tussen jeugddiensten en andere jeugd-organisaties bestaat (nog) niet in de regio.
- *Wetenschap*: Plantentuin Meise, het Huis van de Toekomst (Vilvoorde) en MIRA (Grimbergen) zijn mogelijke partners voor projecten die inzetten op de link tussen cultuur, natuur en technologie.

Zoals eerder vermeld onder 3.5. (noden) zijn de verschillende regioafbakeningen voor sectorale samenwerking (bv. sport en toerisme, onroerend erfgoed en welzijn) een rem voor een efficiënte en volwaardige bovenlokale transversale samenwerking. Hier dringt zich onder meer inter-departementale afstemming op niveau Vlaanderen op. We trachten dit niettemin in de praktijk zoveel mogelijk te overstijgen.

4.3. De missie van IGS Noordrand

In het voortraject dat leidde naar deze bovenlokale cultuurnota werd volgend mission statement voor het nieuwe IGS ontwikkeld:

Het intergemeentelijk samenwerkingsverband NOORDRAND is een dynamisch cultureel netwerk van steden en gemeenten ten noorden van Brussel. De focus van dit netwerk is het efficiënter en effectiever aanpakken van gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen voor de regio.

NOORDRAND doet dit door bovenlokale samenwerking en kennisdeling van culturele actoren met elkaar en met actoren uit andere beleidsdomeinen te stimuleren, te activeren, te faciliteren en te ondersteunen. NOORDRAND inspireert hierbij tot creativiteit, innovatie en ondernemerschap.

We geven deze missie hieronder verdere invulling en vertalen ze naar strategische en operationele doelstellingen voor de beleidsperiode 2020-2025.

4.4. De regierol in de praktijk

De tweede paragraaf uit het mission statement van IGS Noordrand (zie 4.3.) betreft de regierol en de aandachtspunten in lijn met de bepalingen van het decreet bovenlokale cultuurwerking. Zoals het decreet voorziet, is het niet de rol van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden om zelf projecten te initiëren, maar wel om als regisseur een verbindende, faciliterende en ondersteunende rol op te nemen zoals verwoord in het mission statement.

Noordrand is een startend IGS met een beperkt werkingsbudget en in een eerste fase slechts 1,5 voltijds equivalenten. Dit kleine team maakt het noodzakelijk dat de focus op het netwerk zelf blijft liggen, wat o.i. ook bij een eventuele latere team-uitbreiding nog steeds ‘the way to go’ moet blijven. Het Noordrand-team moet - ongeacht de grootte ervan - dus vooral als vliegwiel functioneren door kennismaking, samenwerking en vernieuwing te stimuleren en te faciliteren binnen een brede netwerk- gedachte: een netwerk van netwerken. Actieve betrokkenheid én dito medewerking van culturele diensten, culturele en andere instellingen, organisaties en verenigingen zijn m.a.w. kritische succesfactoren voor de netwerk-georiënteerde ambities van Noordrand. De opdracht voor het Noordrand-team is niet om alles zelf te doen, maar om het brede netwerk mee te initiëren, te faciliteren en te ondersteunen waar mogelijk.

We beseffen evenwel dat een zuivere regierol geen evidentie is want de sector zelf evalueert - afgaand op eerdere ervaringen in de regio en ervaringen uit andere regio's - het potentiële succes van het IGS voornamelijk in termen van de mogelijkheid om het extra werk dat 'bovenlokale gerichtheid' genereert uit de handen van de al overbezette sector te nemen. Het zal dus zaak zijn om stapsgewijs te handelen en ook nieuwe werkwijzen en benaderingen te introduceren. Voor specifieke grote en kleine 'werven' (rondom strategische of operationele doelstellingen + soms ook acties) gaan we op zoek naar specifieke trekkers daarvoor in het veld. Bij voorkeur een duo uit verschillende sectoren en gemeenten. Waar mogelijk en relevant, komt ook een regionaal opererende actor (bv. Archeduc) in aanmerking om een trekkende rol te spelen voor een bepaalde doelstelling. Verder willen we geleidelijk aan ook werk maken van een netwerk van vrijwilligers om mee de Noordrand-ambities te helpen realiseren. Zo bijvoorbeeld fungeerde de ex-directeur van CC Strombeek gedurende de hele voorbereidingsfase van IGS Noordrand als de regionale trekker van het samenwerkingsverband, bijgestaan door een sterk betrokken en actieve projectgroep van sleutelfiguren uit verschillende gemeenten.

IGS Noordrand wil bij dit alles hoe dan ook niet te bruusk uit de startblokken gaan en in eerste instantie voortbouwen op al bestaande (sectorspecifieke en transversale) samenwerkingen en praktijken in de regio, alsook op de dynamiek en resultaten van het proces dat tot de oprichting van IGS Noordrand heeft geleid. Tegelijk wil Noordrand ook nieuwe impulsen geven in lijn met de prioritaire gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen, cultuurbreed én transversaal. Noordrand wil ook experimenteren met en leren uit flexibele en minder evidente vormen van samenwerking die niet altijd de hele regio en ook niet alleen de regio moeten betreffen. Noordrand wil vooral ook investeren in een sterke relatie met en tussen de betrokken lokale besturen (en hun respectieve diensten/instellingen), alsook in een zo optimaal mogelijke wisselwerking met relevante Vlaamse actoren.

5. Doelstellingen en acties

Onder dit hoofdstuk maken we de vertaalslag van visie, missie en positionering naar de doelstellingen en acties voor IGS Noordrand, mede gebaseerd op de inzichten uit de socio-demografische analyse van de regio en de bovenlokale culturele veldtekening.

We laten vooreerst de strategische kruising zien tussen de strategische uitdagingen (gebaseerd op de omgevingsanalyse) en de strategische kerndoelstellingen (gebaseerd op de decretale kernopdrachten voor een intergemeentelijk cultureel samenwerkingsverband).

5.1. Strategische matrix van uitdagingen en kerndoelstellingen

Tijdens het voortraject naar de opstart van het nieuwe intergemeentelijke samenwerkingsverband en deze cultuurnota, heeft de initiatiefgroep/projectgroep de missie van IGS Noordrand en de decretale opvatting van de regisseursrol, vertaald naar **drie strategische kerndoelstellingen**. Die betreffen respectievelijk de rol van IGS Noordrand als ...

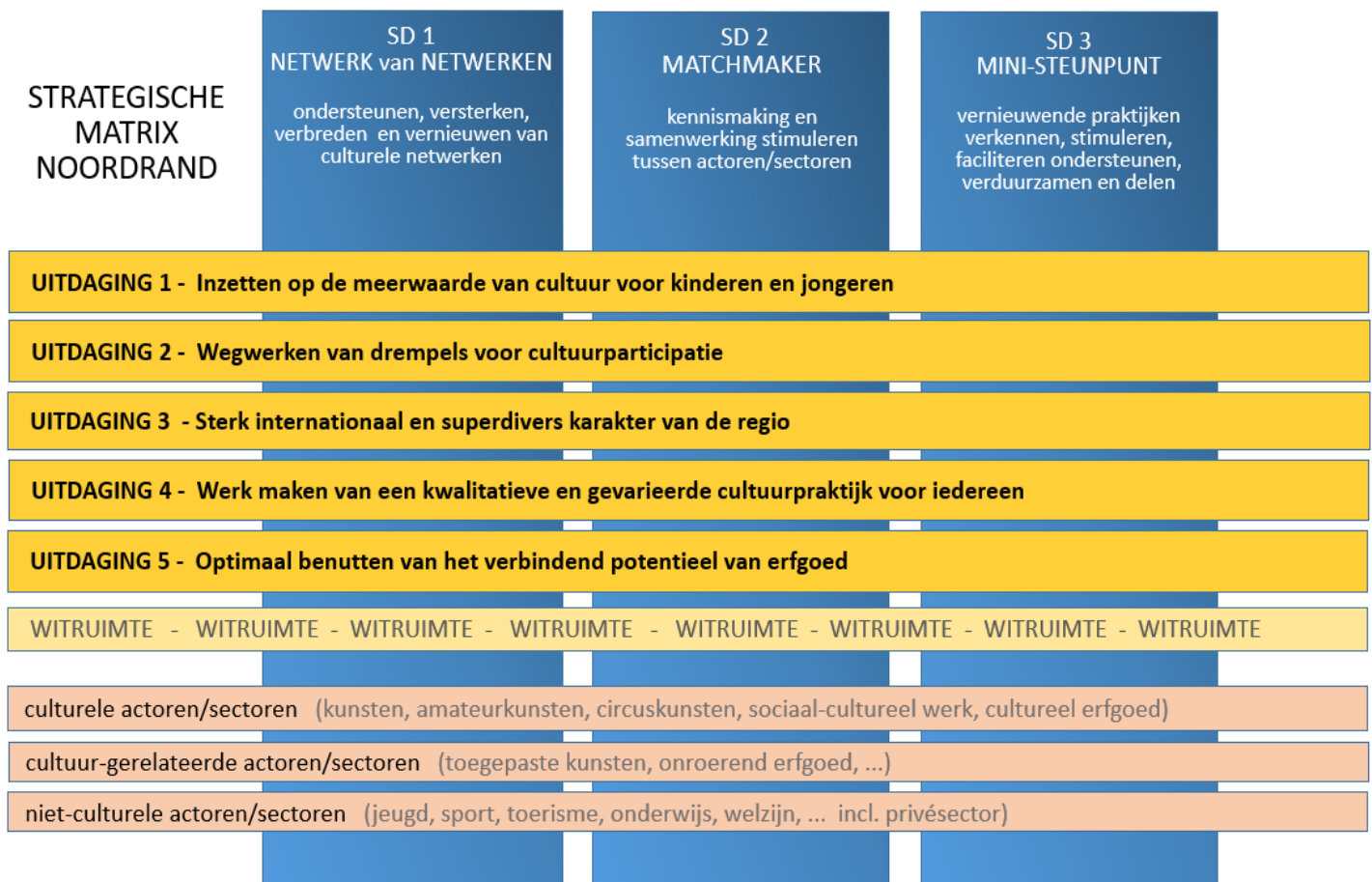
- 1) als *netwerk van netwerken* (dat een actieve rol opneemt in het ondersteunen en verbreden van de bestaande culturele netwerken),
- 2) als *matchmaker* (die op actieve manier transversale strategische allianties smeedt), en
- 3) als *mini-steunpunt* dat innovatieve culturele praktijken detecteert, faciliteert en verduurzaamt; we noemen dit ‘mini-steunpunt’ omdat we dit op regioniveau complementair zien aan de rol van het Vlaams steunpunt Bovenlokale Cultuur.

Om de missie van IGS-Noordrand op een performante manier te kunnen waarmaken en regiospecifieke gerichtheid mee te geven, was evenwel extra strategische focus nodig. Daarom werden aan de drie hierboven genoemde strategische kerndoelstellingen **vijf gedeelde strategische uitdagingen** toegevoegd die daarmee kruisen en gebaseerd zijn op inzichten uit de omgevingsanalyse (zie punt 3.3.), met name:

- 1) het inzetten op de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren,
- 2) het wegnemen van drempels voor cultuurparticipatie,
- 3) het inspelen op het internationale en superdiverse karakter van de regio,
- 4) het faciliteren van kwalitatieve en diverse culturele praktijken
- 5) het valoriseren van de meerwaarde van erfgoed voor de regio.

Zoals vermeld onder 3.3, zijn deze vijf strategische uitdagingen geen keurslijf, maar zien we ze als brandpunten waarrond zich wisselende allianties kunnen vormen (met actoren uit verschillende deelsectoren, beleidsdomeinen en gemeenten) naargelang van de urgentie en het engagement. Niet iedereen moet aan alles meewerken en in dezelfde mate. Wie de urgentie voelt, neemt een trekkersrol op. Eveneens is het belangrijk om ‘witruimte’ te voorzien, met het oog op nieuwe uitdagingen en urgenties die zich in de loop van de beleidsperiode 2020-2025 zouden aandienen en waarrond actoren allerhande willen samenwerken.

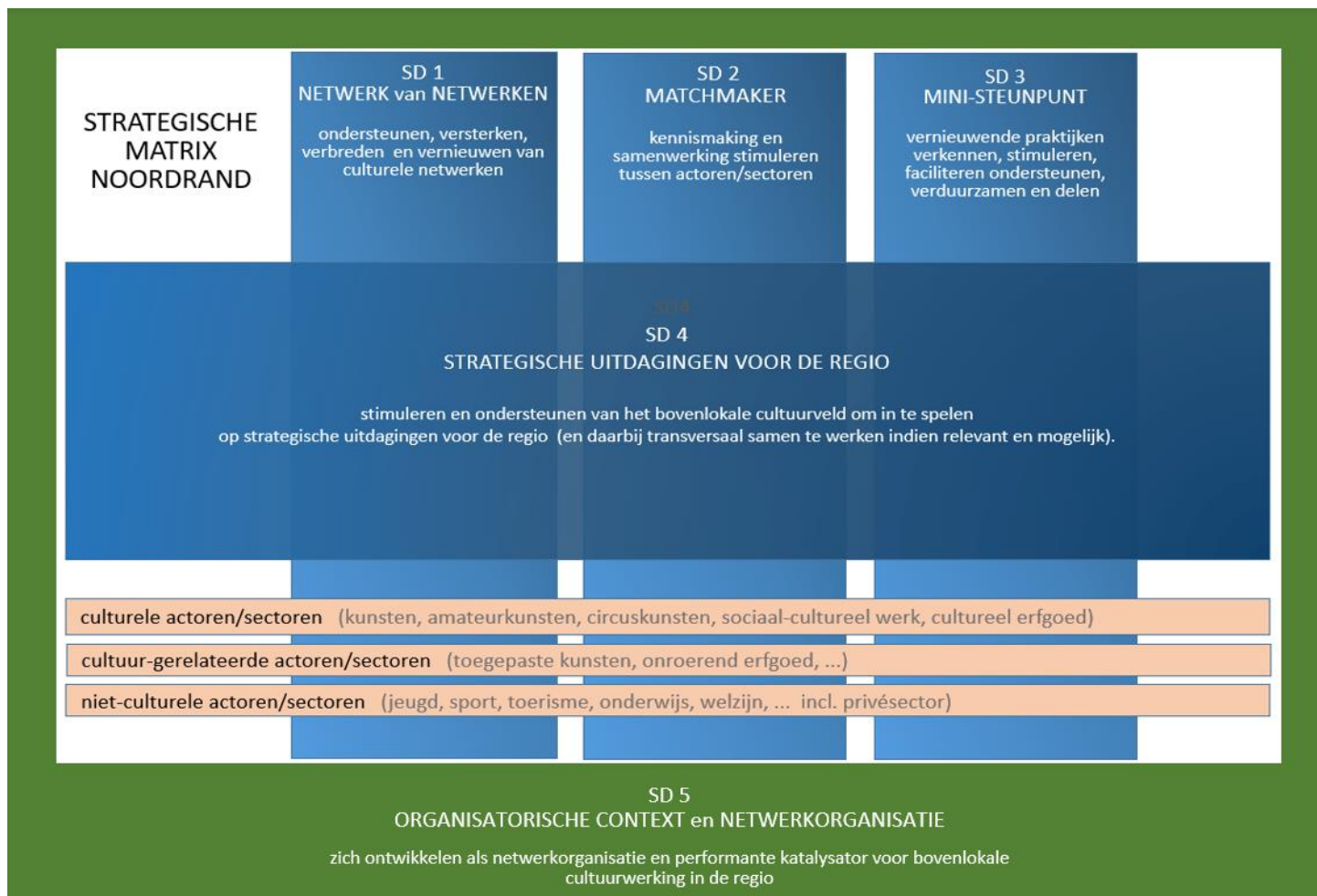
De drie strategische kerndoelstellingen en de vijf prioritaire strategische uitdagingen, waarvan hierboven sprake, worden gekruist in volgende **strategische matrix** voor de Noordrand-regio:

In 5.2. nemen we deze vijf (gele) strategische uitdagingen samen binnen één extra strategische doelstelling (SD4). Voor elk van deze uitdagingen willen we conform de drie kerndoelstellingen **actiegerichte werven** uitzetten en relevante actoren - publieke en private - van binnen en buiten de sector mobiliseren om zich hiervoor globaal of voor onderdelen mee te engageren. IGS Noordrand vult daarbij zijn regierol in als matchmaker en steunpunt, en tracht daar ook de bestaande culturele netwerken actief mee te verbinden.

5.2. Vijf strategische doelstellingen

Hieronder geven we verdere toelichting bij de drie (blauwe) strategische kerndoelstellingen uit bovenstaande matrix en voegen we er **twee extra strategische doelstellingen** aan toe: respectievelijk één doelstelling die de verschillende strategische *uitdagingen* uit bovenstaande matrix groepeert (SD4 - blauw) + één doelstelling m.b.t. de organisatiecontext die nodig is om alle ambities te realiseren (SD5 - groen). Dit resulteert in onderstaand integrerend schema met de vijf strategische doelstellingen

Hieronder geven we toelichting bij de vijf strategische doelstellingen. Onder punt 5.3. Nemen we vervolgens alle vijf strategische doelstellingen en hun operationele acties samen in een samenvattend overzicht.

Strategische kerndoelstelling 1 - Netwerk van netwerken

Noordrand ondersteunt en versterkt bestaande en nieuwe culturele netwerken, met focus op innovatie en transversale samenwerking bij het aanpakken van gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen.

Continuïteit en kwaliteit garanderen van de al bestaande intergemeentelijke culturele samenwerking bleek tijdens de bevraging een belangrijk uitgangspunt voor de betrokken lokale besturen om mee te stappen in een cultuurbreed bovenlokaal samenwerkingsverband volgens het nieuwe decreet bovenlokale cultuurwerking. Als belangrijkste argument hiervoor verwijzen de lokale besturen naar de aangetoonde concrete meerwaarde van de huidige bovenlokale samenwerking voor hun eigen gemeentelijke diensten en instellingen.

Dit impliceert in eerste instantie het continueren, ondersteunen en versterken van de **drie bestaande culturele netwerken** (bibs, centra, coördinatoren), weliswaar met extra aandacht voor vernieuwing en transversale samenwerking zoals ook door het decreet wordt vereist.

Hier kunnen zich nog andere culturele netwerken aan toevoegen, welke desgevallend op een gelijkaardige begeleiding en ondersteuning van het IGS moeten kunnen rekenen. In dit verband is er bijvoorbeeld de ambitie om geleidelijk aan toe te werken richting een nieuw netwerk voor cultureel erfgoed. Cultureel erfgoed is immers een kansrijk, maar nog braakliggend terrein in de regio waarvoor lokale besturen ook en vooral naar de regio lijken te kijken.

Met direct cultuur-gerelateerde netwerken (bv. DKO-netwerk en IOED's), welke formeel niet onder het beleidsdomein cultuur ressorteren, streven we afstemming en samenwerking na.

Zie ook onder 4.2. 'positionering'.

Strategische kerndoelstelling 2 - Matchmaker

NOORDRAND faciliteert, bemiddelt, stimuleert en inspireert bovenlokale ontmoeting en samenwerking, zowel binnen de cultuursector als met andere sectoren.

Als matchmaker stimuleert en faciliteert NOORDRAND ontmoeting en kennismaking tussen actoren en inspireert het tot samenwerking. Zowel binnen het brede cultuurveld als met andere sectoren. Zowel m.b.t. de vermelde vijf strategische uitdagingen voor de regio als los daarvan. Hierbij wordt ook actief gepeild naar eigen noden en ambities.

Het betreft hier zowel kennismaking en samenwerking van actoren binnen eenzelfde culturele deelsector als tussen verschillende culturele deelsectoren, maar vooral ook kennismaking en samenwerking met actoren uit andere beleidsdomeinen. Dit kunnen eventueel ook actoren uit aangrenzende gemeenten of regio's betreffen.

Dit gebeurt op verschillende manieren: via het online stimuleren en faciliteren van interactie, over het actief bemiddelen tussen 2 of meer actoren, tot het organiseren van netwerk- en inspiratiemomenten. Op een jaarlijkse regio- en sectorbrede 'Noordrand-dag' wordt gezamenlijk de tussentijdse balans opgemaakt en verder vooruitgeblikt. Waar relevant en mogelijk, werkt het IGS hiervoor samen met Vlaamse steunpunten en andere intermediaire organisaties en zoekt het ook wisselwerking op met inspirerende organisaties van elders.

Voor de vijf strategische uitdagingen worden afzonderlijke 'werven' geïnitieerd. Dit gaat evenwel een stuk verder dan 'matchmaking'. We werken dit verder uit onder strategische doelstelling 4.

Behalve de zichtbare initiatieven zal de makelaarsfunctie van NOORDRAND zich voor een goed deel los van specifieke thema's en achter de schermen afspelen: actief bemiddelen dus of de IGS-coördinator in de rol van aanspreekpunt en wegwijzer voor actoren die aanknopingspunten zoeken met spelers in andere sectoren en beleidsdomeinen; actief afstemmen ook met andere intergemeentelijke netwerken en initiatieven, bijvoorbeeld onroerend erfgoed, toerisme, sport, Vormingplus, jeugd en welzijn.

Strategische kerndoelstelling 3 - Mini-steunpunt

NOORDRAND verkent, faciliteert en ondersteunt vernieuwende culturele praktijken met een (potentieel) bovenlokaal karakter en helpt bij de verduurzaming en verspreiding ervan.

Deze doelstelling haakt in op de vorige. Hier nemen we twee decretale basisopdrachten voor intergemeentelijke samenwerkingsverbanden samen. Basisopdracht 2 gaat over vernieuwende praktijken detecteren, stimuleren, faciliteren en versterken. Basisopdracht 3 gaat over het verduurzamen en verspreiden van die praktijken. Het betreft zowel praktijken m.b.t. de vermelde vijf strategische uitdagingen voor de regio als praktijken los daarvan.

In de omgevingsanalyse stipten we het belang aan van continue update en monitoring van het bovenlokale cultuurveld. Er is nood aan een permanent actuele en bruikbare regio-database met informatie over de culturele actoren en geprefereerde partners. Belangrijk is ook dat IGS Noordrand de vinger aan de pols houdt, door permanent de in de regio aanwezige expertise en vernieuwende praktijken te detecteren en te peilen naar noden, verwachtingen en ambities. Het IGS en zijn partners moeten continu zicht proberen hebben op zowel vernieuwende initiatieven in de regio als op initiatieven/praktijken die potentieel vernieuwend zouden kunnen worden, bijvoorbeeld wanneer ze opgeschaald worden naar een bovenlokaal of zelfs Vlaams niveau. Vernieuwing kan op verschillende vlakken: aanbod, concepten, processen, methodieken, doelgroepen, samenwerkingen, ... en dit zowel sectorspecifiek als sectoroverschrijdend.

Als 'steunpunt' neemt IGS Noordrand een faciliterende rol op voor het versterken van vernieuwende praktijken en een stimulerende rol voor het verkennen van samenwerking, ook transversaal. Daarbij zijn de vijf prioritaire uitdagingen voor de regio (zie 3.3.) een belangrijke focus, maar niet alle praktijken hoeven daarop uiteraard in te spelen.

Het is in eerste instantie aan de actoren zelf om werkingen en/of projecten te ontwikkelen. Het IGS versterkt initiatieven door in te zetten op toeleiding naar belangrijke resources voor slagkrachtige projecten: sensibilisering, matchmaking, inspirerende voorbeelden en de toeleiding naar expertise en financiering. Bij de ontwikkeling van expertise binnen de regio is de link met het Vlaamse niveau belangrijk. Hierbij denken we in eerste instantie aan de steunpunten en kenniscentra met relevante expertise op verschillende terreinen. Denk aan bovenlokale steunpunten en diverse andere intermediaire organisatie.

De toeleiding naar aanvullende financiering en projectmiddelen via diverse decreten is een belangrijke voorwaarde om ideeën te laten doorgroeien tot gerealiseerde projecten. In het bijzonder neemt IGS Noordrand - in overleg en samenwerking met het steunpunt voor bovenlokale cultuur - een rol op met betrekking tot de toeleiding naar projectmatige financiering in het kader van het decreet bovenlokale cultuurwerking, door het aanbieden van infosessies omtrent de projectsubsidies en advies-op-maat voor mogelijke aanvragers.

Strategische kerndoelstelling 4 - Strategische uitdagingen voor de regio

NOORDRAND stimuleert en ondersteunt het bovenlokale cultuurveld om in te spelen op prioritaire uitdagingen binnen de regio.

Om de NOORDRAND-missie en decretale opdracht op een performante manier te kunnen waarmaken en regio-specifieke gerichtheid mee te geven, was extra strategische focus nodig. Daarom werden aan de strategische doelstellingen vijf gedeelde strategische uitdagingen voor de regio toegevoegd die daarmee kruisen en gebaseerd zijn op inzichten uit de omgevingsanalyse (zie onder 3.3.), met name:

- 1) het inzetten op de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren,
- 2) het wegnemen van drempels voor cultuurparticipatie,
- 3) het inspelen op het internationale en superdiverse karakter van de regio,
- 4) het faciliteren van kwalitatieve en diverse culturele praktijken
- 5) het valoriseren van de meerwaarde van erfgoed voor de regio.

Deze uitdagingen zien we niet als een keurslijf, maar staan in de werking van NOORDRAND als ‘strategische uitdagingen’ vooraan op ons netvlies. Ze staan bovendien deels naast de bredere decretale opdrachten om actoren van binnen en buiten de sector met elkaar te verbinden en samenwerking te stimuleren (zie SD’s 2 t/m 3), zonder dat die per se met deze vijf uitdagingen hoeven te kruisen.

Voor elk van deze uitdagingen willen we actiegericht werven uitzetten en relevante actoren - publieke en private - van binnen en buiten de sector mobiliseren om zich hiervoor voluit of deels mee te engageren⁴. Die ‘werven’ worden in eerste instantie getrokken door actoren die een engagement willen opnemen voor een van de vijf thema’s. De coördinator neemt hier een faciliterende en ondersteunende rol op. Op deze manier ontwikkelt het IGS zich als een activerende en faciliterende hub binnen een breed netwerk van actoren die zich in verschillende maten en gewichten inschrijven in een gedeeld regioverhaal.

Strategische kerndoelstelling 5 - Organisatorische context

IGS Noordrand ontwikkelt zich als netwerkorganisatie (netwerk van netwerken) en performante katalysator voor het bovenlokale cultuurwerk in de regio.

Het functioneren als ‘netwerkorganisatie’ of als ‘netwerk van netwerken’ is inherent aan de visie en missie van IGS Noordrand. De focus moet uitdrukkelijk op het netwerk zelf blijven liggen en het is in elk geval niet de bedoeling dat het ‘Noordrand-team’ alle werk en aandacht naar zich toe gaat trekken of zelf overal ‘coördinator’ van gaat spelen. Dat is niet wenselijk en ook niet haalbaar. De regierol van het Noordrand-team moet zich focussen op ‘mogelijk maken’ en ‘versterken’ + ‘verduurzamen’ waar relevant en mogelijk.

⁴ In aanloop naar het actieplan voor de cultuurnota organiseerden we in juni 2019 reeds verkennende mini-werfbijeenkomsten om per strategische uitdaging het bredere werkveld in kaart te brengen, meer concrete doelstellingen te bepalen en mogelijke initiatieven of acties te verkennen.

Toch wordt dit met bij aanvang slechts 1,5 medewerker en een minimaal basisbudget beslist geen sinecure en zal het dus zaak zijn om geleidelijke stappen te zetten en regelmatig bij te sturen waar nodig. Bovendien is de actieve betrokkenheid én het dito engagement van de cultuuractoren voor de missie en doelstellingen van het IGS een absolute kritische succesfactor. De wil daartoe is er beslist, maar omdat dit soort engagement bovenop hun eigen dienst- of organisatiewerk komt, is evenwel ook dit geen evidentie. De manier waarop we ons organiseren en de fasering die daarvoor nodig zal blijken te zijn, verdient dus alle aandacht. Zowel bij aanvang als tijdens alle volgende maanden en jaren.

Deze doelstelling heeft dus te maken met hoe we als netwerk (willen) functioneren, zowel bestuurlijk als in de praktijk. We beseffen dat de ambities groot zijn, zelfs te groot indien we er onvoldoende in slagen om het brede netwerk hiervoor te activeren. Desgevallend schakelen we en sturen we bij... Alle volgende dimensies ressorteren onder deze functie:

- De manier waarop we ons bestuurlijk organiseren: raad van bestuur, dagelijks bestuur, adviesgroep
- De manier waarop we de rol en taken van het beperkte team invullen
- De manier waarop we efficiëntie- en effectiviteitswinsten verkennen via logistieke en personele samenwerking met nog andere regionale netwerken en met lokale besturen
- De manier waarop we extra budget- en personele ruimte verkennen
- De manier waarop we tools en methodieken inzetten voor het optimaliseren van de werking
- De manier waarop we communiceren binnen en buiten het netwerk.

5.3. Alle doelstellingen en acties op een rij

In dit laatste gedeelte koppelen we acties aan de strategische doelstellingen (SD's). Meerdere hieronder vermelde acties hebben in dit meerjarenbeleidsplan nog eerder het karakter van operationele doelstellingen. Zij zullen - waar mogelijk en relevant - in de loop van de volgende werkjaren in jaarlijkse actieplannen verder gedetailleerd worden. Tegelijk willen we enige voorzichtigheid aan de dag leggen wat het nu al bijzonder hoge ambitieniveau betreft.

Onder 5.3. schetsen we alvast het actieplan voor het eerste werkjaar (2020).

SD1 - Strategische Doelstelling 1. Netwerk van netwerken

Noordrand ondersteunt en versterkt bestaande en nieuwe culturele netwerken, met focus op innovatie en transversale samenwerking bij het aanpakken van gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen.

- Actie 1: Noordrand verkent met de bestaande culturele netwerken hoe ze hun eigen werking nog verder en beter kunnen afstemmen op de strategische uitdagingen voor de regio, en ondersteunt hen bij het nastreven daarvan.
- Actie 2: Noordrand ondersteunt de bestaande culturele netwerken bij het vernieuwen en verbreden van de sectorspecifieke uitdagingen.

- Actie 3: Noordrand verkent de mogelijkheid van nieuwe culturele netwerken (bv. cultureel erfgoed), alsook van culturele werkgroepen binnen netwerken van andere beleidsdomeinen (bv. jeugd).
- Actie 4: Noordrand organiseert en ondersteunt een cultuurbrede adviesgroep met deelname van de verschillende culturele deelsectoren en mogelijk nog breder.

SD2 - Strategische Doelstelling 2: Matchmaker

Noordrand faciliteert, bemiddelt, stimuleert en inspireert bovenlokale ontmoeting en samenwerking, zowel binnen de cultuursector als met andere sectoren.

- Actie 1: Online stimuleren en faciliteren van kennisdeling en interactie.
- Actie 2: Directe bemiddeling en interface tussen actoren en sectoren.
- Actie 3: Organiseren van netwerk- en inspiratiemomenten, sector- of themabreed.
- Actie 4: Organiseren van een jaarlijkse regio-brede Noordrand-dag voor het opmaken van een tussentijdse balans als terugblik en vooruitblik.
- Actie 5: Gericht overleg met regionale platforms of samenwerkingsverbanden binnen andere domeinen (bv. onroerend erfgoed, jeugd, onderwijs, welzijn, toerisme).
- Actie 6: Gericht overleg met Vlaamse steunpunten en andere intermediaire organisaties.
- Actie 7: Actieve betrokkenheid binnen het IGS-netwerk van het bovenlokaal steunpunt.

SD3 - Strategische Doelstelling 3: Mini-steunpunt

Noordrand verkent, faciliteert en ondersteunt vernieuwende culturele praktijken met een (potentieel) bovenlokaal karakter en helpt bij de verduurzaming en verspreiding ervan.

- Actie 1: Kennisopbouw over en monitoring van het bovenlokale cultuurveld (actoren, vernieuwende praktijken en mogelijke externe partners).
- Actie 2: Inspireren en ondersteunen van (potentieel) vernieuwende culturele praktijken. en bemiddelen van uitwisseling en/of samenwerking met andere relevante actoren.
- Actie 3: Toeiden naar externe resources die vernieuwing en versterking mogelijk maken (financiering, knowhow, infrastructuur).
- Actie 4: Communiceren en delen van vernieuwende praktijken binnen en buiten de regio.
- Actie 5: Afstemming en samenwerking over dit alles met het steunpunt voor Bovenlokale Cultuur.

SD4 - Strategische Doelstelling 4: Strategische uitdagingen voor de regio

Noordrand stimuleert en ondersteunt het bovenlokale cultuurveld om in te spelen op prioritaire uitdagingen voor de regio.

- Actie 1: Stimuleren en ondersteunen van bestaande culturele netwerken bij het (mee) inzetten op prioritaire culturele en maatschappelijke uitdagingen binnen de regio (zie ook SD 1).

- Actie 2: Grotendeels zelfsturende werven uitzetten en faciliteren voor elk van de vijf strategische uitdagingen en daarvoor relevante actoren - publieke en private - van binnen en buiten de sector mobiliseren om zich hiervoor globaal of voor onderdelen mee te engageren.
- Actie 3: Prospectie per strategische uitdaging van mogelijke transversale strategische partnerships (bv. onderwijs, jeugd, welzijn, toerisme, onroerend erfgoed, integratie).
- Actie 4: Detecteren per strategische uitdaging van relevante actoren en inspirerende praktijkvoorbeelden of knowhow binnen en buiten de regio omtrent de vijf prioritaire uitdagingen.
- Actie 5: Mee stimuleren en faciliteren van vernieuwende initiatieven die inspelen op één of meer strategische uitdagingen voor de regio.
- Actie 6: Stimuleren en faciliteren van gezamenlijke initiatieven die inzetten op andere urgente thema's die zich aandienen in de periode 2020-2025.

SD5 - Strategische Doelstelling 5: Netwerkorganisatie

Noordrand ontwikkelt zich als netwerkorganisatie (netwerk van netwerken) en performante katalysator voor het bovenlokale cultuurwerk in de regio.

- Actie 1: Stimuleren, mee initiëren, faciliteren en versterken van zelfsturende netwerken, m.i.v. netwerken met het oog op de prioritaire strategische uitdagingen voor de regio.
- Actie 2: Ontwikkelen van werkbare en aantrekkelijke formats, tools en methodieken voor kennismaking en samenwerking tussen actoren van binnen en buiten de cultuursector.
- Actie 3: Werk maken van een flexibele en performante werking en organisatie van het IGS all-in .
- Actie 4: Werk maken van een actieve structurele betrokkenheid van lokale besturen en sector via een performante bestuurlijke organisatie van het IGS (raad van bestuur, dagelijks bestuur, adviesgroep).
- Actie 5: Verkennen van extra budgetruimte en personele ruimte voor de werking van het IGS ter ondersteuning van de doelstellingen van het IGS.
- Actie 6: Het systematisch borgen en delen van kennis en expertise over het evoluerende cultuurveld en de verschillende praktijken in de regio.

5.4. Actieplan 2020

Het nieuwe IGS heeft dit eerste werkjaar enige inlooptijd. De basiswerking is reeds opgestart gedurende het voorbereidingstraject in 2018 en 2019, maar de effectieve doorstart kan pas echt van start gaan na de (hopelijke) goedkeuring van de Vlaamse erkenning en subsidiëring en na de aanwerving van de noodzakelijke geachte 1,5 medewerker. Deze vacatures kunnen bij een positieve Vlaamse beslissing evenwel pas in januari 2020 gepubliceerd worden zodat de effectieve aanwervingen vermoedelijk pas rond maart of zelfs april zullen kunnen gebeuren. Dit betekent evenwel niet dat de IGS-werking tot dan stilstaet, zelfs integendeel, maar de effectieve doorstart wordt hoe dan ook pas daarna realistisch.

Voor het actieplan 2020 hernemen we de vijf strategische doelstellingen van hierboven en koppelen we er de acties aan voor het eerste werkjaar 2020. De acties zijn voor dat eerste jaar een herformulering en - waar relevant - verdere detaillering van de acties uit het meerjarenplan hierboven. We zetten hoog in, maar willen bewust de flexibiliteit inbouwen om bij te sturen indien nodig.

Tijdens dit eerste werkjaar streven we naar een evenwichtige combinatie van werken aan de fundamenteën van voorliggend beleidsplan en aan voor alle (potentieel) betrokkenen zichtbare quick wins in lijn met de ambities van het IGS.

SD1 - Noordrand ondersteunt en versterkt bestaande en nieuwe culturele netwerken, met focus op innovatie en transversale samenwerking bij het aanpakken van gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen.

- Actie 1: Noordrand verkent met de bestaande culturele netwerken hoe ze hun eigen werking nog verder en beter kunnen afstemmen op de strategische uitdagingen voor de regio, en ondersteunt hen bij het nastreven daarvan. Dit wordt expliciet geagendeerd op elke bijeenkomst van de betreffende samenwerkingsverbanden.
- Actie 2: Noordrand faciliteert en ondersteunt de bestaande culturele netwerken bij het vernieuwen van de samenwerking op het vlak van sectorspecifieke uitdagingen. Deze sectorspecifieke uitdagingen worden uiterlijk in het voorjaar van 2020 in overleg geïnventariseerd en geprioriteerd.
- Actie 3: Noordrand verkent de mogelijkheid van een nieuw netwerk cultureel erfgoed en doet dit in het kader van de opstartende SD4-werf (zie verder).
- Actie 4: Noordrand faciliteert en ondersteunt de Noordrand-adviesgroep (betreft minimum driemaandelijks bijeenkomsten) en verkent gericht de mogelijke cultuurbrede uitbreiding ervan.

SD 2 - Noordrand faciliteert, bemiddelt, stimuleert en inspireert bovenlokale ontmoeting en samenwerking, zowel binnen de cultuursector als met andere sectoren.

- Actie 1: Noordrand verkent relevante en haalbare mogelijkheden voor het faciliteren en stimuleren van online kennisdeling en interactie tussen actoren van binnen en buiten de cultuursector (te combineren met online communicatieplatform voor Noordrand). We streven naar de gefaseerde opstart van een online toepassing in het voorjaar van 2021.
- Actie 2: Noordrand zet in op directe bemiddeling en interface zijn tussen actoren en sectoren: actoren van zowel binnen als buiten de cultuursector rechtstreeks met elkaar in contact brengen, waar mogelijk en relevant. Dit gebeurt actief op niveau van het team, maar eveneens op niveau van de netwerk-actoren zelf. Dit komt als aandachtspunt regelmatig ter sprake op meetings en netwerkmomenten allerhande.
- Actie 3: Organiseren in juni 2020 van een cultuurbreed informatie- en inspiratiemoment n.a.v. projectsubsidie-periodes en het kunnen inspelen op nog andere kansgebieden (i.s.m. steunpunt bovenlokaal).

- Actie 4: Organiseren van een regio-brede Noordrand-dag voor het opmaken van een tussentijdse balans als terugblik en vooruitblik: launch van IGS Noordrand via een brede inspiratiedag in het vroege voorjaar van 2020.
- Actie 5: Noordrand initieert op strategische uitdagingen afgestemd overleg met regionale platforms of samenwerkingsverbanden binnen andere beleidsdomeinen > zie SD4
- Actie 6: Noordrand overlegt gericht met Vlaamse steunpunten en andere intermediaire organisaties met het oog op hun mogelijke bijdrage aan netwerkmomenten (zie hierboven acties 3 en 4) en de opstartende werven rond strategische uitdagingen (zie SD4)
- Actie 7: Actieve betrokkenheid binnen het IGS-netwerk van het bovenlokaal steunpunt met het oog op meerwaarde voor Noordrand en het delen van eigen expertise.

SD3 - NOORDRAND verkent, faciliteert en ondersteunt vernieuwende culturele praktijken met een (potentieel) bovenlokaal karakter en helpt bij de verduurzaming en verspreiding ervan.

- Actie 1: Kennisopbouw over en monitoring van het bovenlokale cultuurveld (actoren, vernieuwende praktijken en mogelijke externe partners) > zie ook SD5.
- Actie 2: Inspireren en ondersteunen van (potentieel) vernieuwende culturele praktijken en bemiddelen van uitwisseling en/of samenwerking met andere relevante actoren. In 2020 blijft dit voorlopig beperkt tot impulsen n.a.v. de voorziene netwerkmomenten en zich aandienende kansen in het veld (zie SD2).
- Actie 3: Toeleden naar externe resources die vernieuwing en versterking mogelijk maken (financiering, knowhow, infrastructuur). In 2020 blijft dit beperkt tot de voorziene netwerkmomenten (zie SD2).
- Actie 4: Communiceren en delen van vernieuwende praktijken binnen en buiten de regio. In 2020 gebeurt dit voorlopig enkel via de voorziene netwerkmomenten (zie SD2) en eventueel ook via de online toepassing van zodra operationeel (zie SD2, actie 1).
- Actie 5: Overleg en samenwerking over dit alles met het steunpunt Bovenlokale Cultuur.

SD4 -NOORDRAND stimuleert en ondersteunt het bovenlokale cultuurveld om in te spelen op prioritaire uitdagingen voor de regio.

- Actie 1: Stimuleren en ondersteunen van bestaande culturele netwerken bij het (mee) inzetten op prioritaire culturele en maatschappelijke uitdagingen binnen de regio (zie ook SD 1).
- Actie 2: Grotendeels zelfsturende werven uitzetten en faciliteren voor minstens twee van de vijf strategische uitdagingen en daarvoor relevante actoren - publieke en private - van binnen en buiten de sector mobiliseren om zich hiervoor globaal of voor onderdelen mee te engageren. Voor 4 van de 5 strategische uitdagingen werden inmiddels reeds enkele specifieke deelacties verkend. We beperken ons hier tot de hoofdlijnen:
 - 2.1. Deelacties 'kinderen en jongeren' met focus op leeftijdsgroep 12+: versterken van plannen in de sector voor het ontwikkelen van een alternatief Kunstbende-format voor diverse jong-frisse genres, aansluitend op een reeds bestaande

- inspirerende lokale case met oog op talentontwikkeling en kennismaking met cultuur in verschillende genres (in samenwerking met cultuurdiensten, scholen, jeugddiensten, DKO, cultuur- en gemeenschapscentra, jongereninitiatieven, e.a.).
- 2.2. Deelacties ‘wegwerken van cultuurparticipatie-drempels’ met prioritaire focus op mensen in armoede’ zijn o.a. verkenning van opstart UiTpas in de regio, in kaart brengen van bestaande actoren en praktijken, naar specifieke buurten gerichte communicatieacties i.s.m. intermediaire actoren
 - 2.3. Deelacties ‘kwalitatieve en gevarieerde cultuurpraktijk voor iedereen’: oprichting van een landschap-brede werkgroep, het nog beter in kaart brengen van de noden, talenten en uitdagingen op dit terrein in het werkveld, werk maken van een aantal regiobrede projecten (o.a. Piano Days en Klassiek in de regio).
 - 2.4. Deelacties ‘erfgoed’: verkennen van projectmatige samenwerking rond beiaarden en orgels, verkennen van samenwerking met IOED’s in oprichting, in kaart brengen en zichtbaar maken van actoren en praktijken op het vlak van cultureel erfgoed in de regio, verkenning van stappen in de richting van een nieuw intergemeentelijk netwerk voor cultureel erfgoed, verkenning initiatieven en samenwerking immaterieel erfgoed in de regio.
- Actie 3: Prospectie per opgestarte strategische uitdaging (zie actie 2) van zowel organisatie specifieke strategische samenwerking (bv. Vzw de Rand, Archeduc) en transversale strategische partnerships (bv. onderwijs, jeugd, welzijn, toerisme, onroerend erfgoed, integratie).
 - Actie 4: Detecteren per opgestarte strategische uitdaging van relevante actoren en inspirerende praktijkvoorbeelden of knowhow binnen en buiten de regio.
 - Actie 5: Mee stimuleren en faciliteren van vernieuwende initiatieven die inspelen op één of meer van de opgestarte strategische uitdagingen voor de regio.
 - Actie 6: Stimuleren en faciliteren van gezamenlijke initiatieven die inzetten op andere urgente thema’s die zich aandienen in de periode 2020-2025 > dit is geen prioritair aandachtspunt in 2020.

SD5 - IGS Noordrand ontwikkelt zich als netwerkorganisatie (netwerk van netwerken) en performante katalysator voor het bovenlokale cultuurwerk in de regio.

Onderstaande acties zijn van ‘permanente aard’, maar vragen met name in het opstartjaar 2020 extra aandacht omdat ze key succesfactoren zijn voor het succes van het samenwerkingsverband

- Actie 1: Stimuleren, mee initiëren, faciliteren en versterken van zelfsturende netwerken, m.i.v. netwerken rond minstens twee prioritaire strategische uitdagingen voor de regio.
- Actie 2: Ontwikkelen van werkbare en aantrekkelijke formats, tools en methodieken voor kennismaking en samenwerking tussen actoren van binnen en buiten de cultuursector.
- Actie 3: Werk maken van een flexibele en performante werking en organisatie van het IGS all-in.
- Actie 4: Werk maken van een actieve structurele betrokkenheid van lokale besturen en sector via een performante bestuurlijke organisatie van het IGS (raad van bestuur, dagelijks bestuur, adviesgroep).

- Actie 5: Verkennen van extra budgetruimte en personele ruimte voor de werking van het IGS ter ondersteuning van de doelstellingen van het IGS
- Actie 6: Het systematisch borgen en delen van kennis en expertise over het evoluerende cultuurveld en de verschillende praktijken in de regio.

6. De bovenlokale cultuurnota van Noordrand samengevat

Het intergemeentelijk samenwerkingsverband NOORDRAND is *een dynamisch cultureel netwerk van 13 Vlaamse steden en gemeenten ten noorden van Brussel*. De focus van dit netwerk is het efficiënter en effectiever aanpakken van gedeelde culturele en maatschappelijke uitdagingen voor de regio. NOORDRAND doet dit door bovenlokale samenwerking en kennisdeling van culturele actoren met elkaar en met actoren uit andere beleidsdomeinen te stimuleren, te activeren, te faciliteren en te ondersteunen. NOORDRAND inspireert hierbij tot creativiteit, innovatie en ondernemerschap.

NOORDRAND is een nieuw intergemeentelijk samenwerkingsverband, opgericht in *het kader van het nieuwe decreet bovenlokale cultuurwerking*. Het groepeerd 3 bestaande culturele samenwerkingsverbanden (van de cultuur- en gemeenschapscentra, de cultuurbeleidscoördinatoren en de openbare bibliotheken) binnen één IGS, die – vanuit de mogelijkheden die het nieuwe Decreet aanreikt – de transitie regisseert om de bestaande netwerken te verbreden tot een cultuurbreed weefsel met sterke transversale connecties.

Met deze bovenlokale cultuurnota, die het mogelijk moet maken om in dit decretale kader in te stappen, legt NOORDRAND getuigenis af van *een intensief en interactief proces naar een gezamenlijke visie en strategie* voor een regio die met diverse culturele en maatschappelijke kansen en uitdagingen wordt geconfronteerd. Dit interactieve traject werd gevoed door een omgevingsanalyse (zowel sociaal-demografisch als cultureel) en een levend debat van sectorspelers die, op basis van hun rijke veldkennis en praktijkervaring, in een gedeelde zoektocht stapten: hoe zien wij de toekomstige plek van cultuur in de noordrand, een snel veranderende regio?

Een rode lijn in de omgevingsanalyse en de gesprekken vormen *de pro's en de contra's van de nabijheid en de invloedssfeer van Brussel als internationale grootstad*. Enerzijds zijn er evidente voordelen op het vlak van infrastructuur, connectiviteit, economie, toerisme en de nabijheid van grootstedelijke functies, waartoe ook kunst en cultuur behoren. Tegelijk brengt het internationale en superdiverse karakter van de regio ook specifieke uitdagingen met zich mee. Grootstedelijke kwesties deinen verder uit en stoppen niet aan de grens van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waardoor ook de Vlaamse noordrand steeds meer geconfronteerd wordt met uitdagingen op het vlak van o.a. mobiliteit, verkleuring, verarming, onderwijs, samenleven en sociale cohesie.

De kansen en uitdagingen die de nabijheid van Brussel met zich meebrengt, spelen niet in alle gemeenten van de Noordrand op dezelfde manier. De Noordrand is *geen homogene regio met een eenduidige identiteit*. De omgevingsanalyse maakt duidelijk het onderscheid tussen een meer ‘randstedelijke’ en een meer ‘landelijke’ context, met de afstand tot Brussel als parameter. Toch bundelen precies deze dertien gemeenten nu de krachten om samen in te zetten op gedeelde kansen en uitdagingen voor de regio. De lange historiek van op die schaal cultureel samenwerken binnen sectorspecifieke netwerken is hiervoor een stevige voedingsbodem.

De verschillen tussen en binnen de gemeenten in de Noordrand worden daarbij gezien als sterktes waarop kan worden ingezet. Blikken we immers vooruit op de toekomst van de Vlaamse Noordrand van Brussel, dan zien we een *dynamische regio die the best of both worlds combineert*. In deze visie deelt de regio in de dynamiek van een bruisende internationale grootstad en behoudt ze de rust, het groen, de herkenbaarheid en geschiedenis van een meer landelijke omgeving, alhoewel ook daar de grootstedelijke invloedssfeer duidelijker wordt. Bewoners of bezoekers zijn hier korter of langer, maar iedereen voelt zich op zijn of haar manier thuis in de Noordrand, een plek van ontmoeting. Ongeacht herkomst of leeftijd krijgen mensen de kans om zich maatschappelijk, cultureel, sociaal en economisch te ontplooien. Cultuur zien we als een motor voor die ontplooiing. Om dat potentieel aan te boren is een kwalitatief en gevarieerd cultureel aanbod nodig, waaraan bewoners en bezoekers kunnen deelnemen en deelhebben. Dat aanbod is omwille van zijn diversiteit herkenbaar voor mensen met diverse leefstijlen of herkomst en biedt volop ruimte voor nieuw initiatief.

Met de decretale krijtlijnen als kompas en de regionale omgevingsanalyse als basis verkenden we tijdens een intensief traject met een brede groep betrokkenen wat er nodig is om dit toekomstbeeld te realiseren. NOORDRAND schuift nu *vijf strategische uitdagingen voor de regio* naar voren, waarop we via samenwerking, ondersteuning en impulswerking prioritair willen inzetten:

- het inzetten op de meerwaarde van cultuur voor kinderen en jongeren
- het wegnemen van drempels voor cultuurparticipatie
- het inspelen op het internationale en superdiverse karakter van de regio
- het faciliteren van kwalitatieve en diverse culturele praktijken
- het valoriseren van de meerwaarde van erfgoed voor de regio

Dit zijn cruciale kwesties die van belang zijn voor de toekomstgerichte ontwikkeling van de regio, en waarbij het cultuurveld een bepalende rol kan spelen. Deze strategische uitdagingen zijn geen keurslijf, maar *brandpunten waarrond zich wisselende allianties kunnen vormen* (met actoren uit verschillende deelsectoren, beleidsdomeinen en gemeenten) naargelang van de urgentie en het concrete engagement.

NOORDRAND stelt zich op als *actieve netwerker, matchmaker en facilitator* die deze allianties mogelijk maakt, vernieuwende praktijken oppikt en versterkt en er zo toe bijdraagt dat cultuur zowel zijn intrinsiek culturele rol als zijn sociale, menselijke en maatschappelijke rol voor de

noordrand ten volle kan realiseren. In lijn met de mogelijkheden die het nieuwe decreet bovenlokale cultuurwerking aanreikt, vertaalt NOORDRAND zijn regisseursrol in drie kerndoelstellingen:

- als *netwerk van netwerken* neemt NOORDRAND een actieve rol op in het ondersteunen, verbreden en vernieuwen van de bestaande culturele netwerken
- als *matchmaker* zet NOORDRAND in op kennismaking tussen actoren en smeedt het op een actieve manier zowel binnenculturele als transversale allianties,
- als *regionaal steunpunt* detecteert, faciliteert en verduurzaamt NOORDRAND innovatieve culturele praktijken.

Als netwerk van netwerken, matchmaker en regionaal steunpunt houdt NOORDRAND in de periode 2020-2025 de scope uitdrukkelijk breed, maar blijft het tegelijk gefocust op de gedeelde strategische uitdagingen voor de regio. Voor elk van de vijf strategische uitdagingen zet NOORDRAND actiegerichte werven uit. De bedoeling is dat cultuurspelers (publiek en privaat) en actoren van binnen en buiten de sector zich daarin engageren, in verschillende maten en gewichten, zich daarmee inschrijvend in een gedeeld regioverhaal waarbij cultuur een aantoonbare rol speelt in de culturele, sociale, persoonlijke en economische ontplooiing van de NOORDRAND-regio.

